

מאמר מערכת

יתרון האור מן החושך

חכמי להכרת מעשה הבורא יתברך הטבוע בטבע העולם, הוא כח הניגודיות, לטוב ולמוטב. כשפוגעים בחושך - ניקל להכיר מהו אור. כשנכנס קור - ניקל להכיר מהו תועלת החום. כן הוא ההכרה בין לחות לובש. בין עושר לעוני. בין שובע לרעב. בן גבוה לנמוך. בין כילאי לנדיב. בין גאותן לעניו. בין פזרן לקמצן וכו'. וכן הוא בכל דבר ודבר בעולם, הכרת צד אחד מברר על מהותו ותועלתו ואופיו של הצד השני, הנגדי.

יתרון האור מן החושך, הוא דבר מוחשי וברור לכל, ואין לך אדם שלא יכיר ויודה ביתרון זה, אבל יתרון החכמה מן הכסילות, אינו דבר שכל אדם יוכל להעיד עליו בניקל, צריך להיות חכם, ולא רבים יחכמו, אמנם כמעט אין לך אדם שלא למד הרבה או מעט, ויודע שיש יתרון לחכמה, אבל לאמוד את מרחק החכמה מהכסילות, זה לכאורה היה צריך את עדותו של שלמה המלך שאומר: "וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך".

נפלאים הם דברי ר' המנונא סבא, מובא בזהר הקדוש [ח"ג דף מז ע"ב]:

"וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא, דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא לא אשתמודע חכמתא ומלוי, ותאנא חיובא הוא על בר נש דאוליף חכמתא - למילף זעיר מן שטותא ולמנדע לה, בגין דאתי תועלתא לחכמתא בגיניה כמה דאתיא תועלתא לנהורא מחשוכא, דאלמלא חשוכא לא אשתמודע נהורא ולא אתיאי (נ"א אתחזי) תועלתא לעלמא מניה.... וכך לתתא, אלמלא לא הוה שטותא שכיח בעלמא לא הוי חכמתא שכיח בעלמא, והיינו דרב המנונא סבא כד הוה ילפין מניה חבריאי רזי דחכמתא הוה מסדר קמייהו פרקא דמלי דשטותא, בגין דייתי תועלתא לחכמתא בגיניה".

כל החכמה כולה, אלמלי השטות, לא הייתה נחשבת לכלום, לא היה לה ערך, לא היה מי שיכיר בתועלתה ומעלתה. ולכן אומר הזה"ק, צריך להכיר ולדעת גם דברי שטות, כדי שיהיה ערך לחכמה בעיני האדם, ועיקר תועלת החכמה היא

כשהיא באה מן השטות. כשהאדם מכיר את העדר החכמה, אז יודע להעריך החכמה כמו שיודע להעריך האור משום שמכיר מהו חושך.

חדור שיצא ממצרים נקרא "דור דעה". והוקשה בעיני הדבר, הרי לכאורה במצרים היו עבדים בני עבדים, שקועים במ"ט שערי טומאה, רק אחר כך זכו לגאולה ולקבל תורה. ומדוע זכו דווקא הם להקרא "דור דעה"? אבל לפי האמור, אדרבא, מכיון שבני ישראל במצרים, ראו חשך ושעבוד הגוף והנפש, כשיצאו מן המציר, היה זה יציאה למצב של הכרה ברורה מה רבו מעשה ה', ומה ערכה של החירות שנתן להם. ולכן נקראו "דור דעה", משום שהדור הזה ראה גם את האפלה וגם את האורה. גם את השעבוד וגם את הגאולה. ואחר כן, במעמד קבלת התורה, מכיון שקודם לכן היו במצב של עבדות וחוסר חכמה, אינו דומה הכרתם והערכתם לתורה להכרת כל דור אחר.

גם בגאולה העתידה בב"א, כותב הרמח"ל [במאמר הגאולה], זוהי הנהגת הבורא בעולמו, ככל שהחושך גובר ותהי האמת נעדרת וכבוד ה' נסתר מן העין, כך כשתגיע הגאולה יהיה האור גדול ונפלא לאין ערוך, יותר ויותר גילוי כבודו ויחודו יתברך בעולם. ואם ראיתי דור שהחשך יכסה ארץ, צפה לו. בב"א. והדברים נפלאים ומאירים.

גליון 65 עוסק:

- א. מידע הלכתי: חשש תערובת חמץ בדגים קפואים. יו"ר המכון הרה"ג רש"ז רווח שליט"א.
- ב. מכירת חמץ על ידי זיכוי, עבור מי שאינו מודע לענין. מו"ר הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א.
- ג. דין תולעת "אנסאקיס" שבתוך בבשר הדג. יו"ר המכון הרה"ג רש"ז רווח שליט"א.
- ד. נתינת מתנות כהונה לשליח. המשך מגליון קודם. העורך.
- ה. סיכום והערות בהלכות חלה. המשך מגליון קודם. הרה"ג רבי אליהו ראש שליט"א.
- ו. ביצרוף סובין ומורסן לחלה. המשך מגליון קודם. הרב יוסף צברי שליט"א.

**ביקרא דאורייתא
זברכת פסח כשר ושמח
העורך**

מידע הלכתי

חששות של תערובת חמץ בדגים קפואים

א. בחוברת "תנובות שדה" גליון 53 פירסמתי מאמר קצר על התוספים בדגים. שבו תיארתי את אופן הייצור של הדגים במפעלים ובצורות העיבוד השונים בעולם, ובו ציינתי את החששות העיקריים שיש בתוספות שיש בדגים.

יותר ידוע ומוכר הוספת מים לבשר, כדי להוסיף על משקל הבשר. אולם בשנה שעברה פירסמנו שנתגלתה תופעה דומה גם ב"נסיכת הנילוס", שאצל יצרן אחד בקניה נתגלה תופעה של הזרקה של תוספים לתוך הבשר של דג "נסיכת הנילוס" באמצעות מכונה עם מחטים המזריקה את התוספים ישירות לבשר הדג. מטרת התוספים היא כדי להוסיף את משקל המים לבשר הדג. אולם כיון שמים לבד אין באפשרותם להישאר בתוככי הבשר אלא אם כן מחדירים חומר נוסף לצורך אגירת המים בו, יש אפשרות שהתוספים הם רק פוספאטים שאין בהם כלל בעיה כשרותית, אולם בנידו"ד התברר שהחומר המוסף הוא כולל מאלטודקסטרוז העשוי מתירס, שהוא כידוע קטניות, ולצורך כך בשנה החולפת נעשה ייצור מיוחד עם תוספים המכילים עמילן טופויקה הכשר לפסח גם לא לאוכלי קטניות.

אולם בשנה זו ב"ה גם היצרן הזה חדל מלהוסיף תוספים, ועל כן ניתן לבשר לציבור כי דגי נסיכת הנילוס הנמכרים בשווקים הם ללא חשש תוספים.

ב. חשוב לציין כי יש תופעה נוספת בתעשיית הדגים כאשר רבים מהדגים "פילה" המיובאים קפואים ממדינות רבות מאירופה וממדינות המזרח. בשר הדים קודם הקפאתו מושרה בחומר הנקרא S.T.P.P [סודיום טרי פולי פוספאט]. חומר זה הוא מינרל לחלוטין ואין בו בעיית כשרות לא לפסח ולא לשאר ימות השנה.

ג. תופעה נוספת מצוייה של השרייה של דגים בחומר "אנטי אוקסידנט", התופעה מצויה בנורבגיה בדגי הסלמון השלימים, שלאחר הוצאת הדג מהכלובים, ולאחר הריגת הדגים, הם עוברים על גבי מסוע לתוך מיכל של מים עם חומר "אנטי אוקסידנט" [=מונע חימצון. שמטרתו להרוג או למנוע את הבקטריות]. זמן ההשריה של הדג במיכל הוא קצר מאד [כדקה]. ראוי לציין שהרוב המוחלט של הסוגים של חומר זה כשרים לפסח ללא חשש. אולם גם במידה ואינם כשרים, מ"מ ההשריה כאמור היא חיצונית ואינה חודרת לדג, ואינה מהווה בעיית כשרות.

ד. ברצוני לציין כי למרות ששמעתי פירסומים אודות תוספים בדגי סלמון, המציאות איננה כך. ובדגי הסלמון הן הגדלים בים והן בכלובי שביה, אין כלל תוספים. ואף בחתיכות פילה, אין תוספים [מלבד הבודדים שמשרים ב S.T.P.P]. ראוי לציין כי צבעם של דגי הסלמון בכלובים מגיע אליהם לא באמצעות כל צבעי מאכל אלא באמצעות גרגרי המאכל הנזרק לתוככי הכלובים [העשוי מאצות ים עם תערובת צבע], ומהאוכל בשר הדג מקבל את צבעו. והגם שיש מציאות של הוספת צבע מלאכותית, בפועל אין שימוש באופציה זו בעולם תעשיית דגי הסלמון. מלבד בתעשיית הסלמון המעושן שבלא"ה הוא נמכר בכשרות.

בברכת פסח כשר

ושמח

שניאור ז. רווח

מו"ר הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

אור ליום חמישי כ' אדר התשס"ו

בדין מכירת חמץ לגוי, והמוכר חמץ של יהודי בלא ידיעתו

במסכת פסחים (כ"ח ע"ב) תנן, חמץ של עכו"ם שעבר עליו הפסח, מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה. והרי"ף והרא"ש ז"ל שם כתבו, דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר גם באכילה, אלא משום דבעי למתני של ישראל אסור בהנאה, תני גבי עכו"ם נמי, מותר בהנאה.

ובירושלמי (הובא ברא"ש שם) פירשו דמ"ש של נכרי מותר בהנאה, הוא במקום שלא נהגו לאכול פת של גוי, אבל במקום שנהגו לאוכלו, מותר גם באכילה. וכ"כ הטור בא"ח (סימן תמ"ח), וכתב שכן פסק בשאלתות וכ"פ הגאונים. אמנם דעת בעל העיטור שאסור באכילה, והתירו בהנאה. (והטור כתב עליו, שאין טעם נכון לחלק בין אכילה להנאה. ע"כ. אמנם הטור כתב כן לגבי חמץ שנמצא בבית ישראל ואומר שביטלו, ונראה שגם בזה נמי ודייק לומר כן).

עו"כ בעה"ע שמן הדין עלינו להחמיר, ממה שנוהגים עכשיו שישראל מקבל דורון חמץ של עכו"ם מן המנחה ולמעלה, שנעשה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור (גם) בהנאה, ולפיכך היה עלינו לגדור גדר. ע"כ. וכתב הטור מיהו אדוני אבי ז"ל אומר תקנה לזה, שיאמר הישראל איני רוצה שיקנה לי רשותי, ואז לא יקנה לו בעל כרחו. ואפשר לומר דאפילו בסתם ששתק ולא אמר כלום, לא קניא ליה רשותיה, כדאיתא בב"מ דהיתר ניחא ליה דליקני, דאיסור לא ניחא ליה דליקני, אם לא שיקבלנה מן העכו"ם, או כיו"ב שניכר מתוך מעשיו שחפץ בו.

עו"כ הטור דשל ישראל שאסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס, ואם מכרו או נתנו לגוי קודם הפסח, מותר, ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה, ורשאי לומר לו עד שאתה קונה במנה קח במאתיים, שאקחנו ממך אחר הפסח.

וע"ע שם בדין חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח, דאוסר בירושלמי אע"פ שביטלו, דחיישינן שמא יערים לומר שביטלו אעפ"י שלא ביטלו, ועוד אסרו שם להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר. וע"ש.

זמ"ן ז"ל בב"י כתב, דמ"ש אם מכרו או נתנו לגוי קודם הפסח מותר. היא

תוספתא וכתבה הרא"ש ז"ל (בפרק כל שעה), ישראל וגוי שהיו בספינה, וחמץ ביד ישראל, הרי הוא מוכרו לגוי, או יתננו לו במתנה גמורה. ורשאי לומר לגוי עד שאתה לוקח במנה וכו'. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד, וסיים בה, אבל לא ימכור לו על תנאי, ואם עשה כן הרי זה עובר על בל יראה ובל ימצא. וכתב הרב המגיד ז"ל דזה כשיטתו שהמפקיד חמצו ביד גוי עובר עליו.

עו"כ בב"י שם, דרבינו ירוחם כתב על תוספתא זו, ובלבד שלא יערים. ואינו מבין דבריו, דהא שרי ליתנו לו במתנה, ולחזור ללוקחו אחר הפסח, ואין לך הערמה גדולה מזו, ואפ"ה שרי, מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי. ואפשר דמ"ש שלא יערים, היינו שלא ימכור לו ולא יתן לו, על תנאי, עכ"ל.

עו"כ בב"י בשם תרומת הדשן (סימן ק"כ. כצ"ל), מי שיש לו חמץ ורוצה לתת לגוי חוץ לבית במתנה גמורה, והישראלי מכיר אותו הגוי ויודע בו שלא יגע בחמץ כלל, רק ישמור לו ויתנם לו אחר הפסח, יראה דשרי, רק שיתן לו בלא שום תנאי, או ימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט. אבל מתנה ע"מ להחזיר לו מהני, משום חומרא דחמץ, כדאיתא בהגמ' בהלכות שבת. עו"כ הב"י ונראה מבעל ת"ה בתשובה זו ובתשובה כשקודם לה דלא מהני נתינת חמץ לגוי, אא"כ הוא גוי שמחוץ לבית. עכ"ל.

זלמדנו מכל הנ"ל דמכירת חמץ הנהוגה בינינו יסודתה מהתוספתא הנז'. ועוד למדנו, שאעפ"י שיש בזה בערמה שרי, אחר שמקנה לגוי כדין.

זבשיע שם (סימן תמ"ח ס"ג) פסק מרן ז"ל כהנ"ל, חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח וכו', ואם מכרו או נתנו לגוי וכו', אעפ"י שמכירו לגוי ויודע בו שלא יגע בו כלל וכו' מותר, ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי וכו', אבל מתנה ע"מ להחזיר לא מהני. עכ"ל.

זחמגן אברהם שם (סק"ה), כתב אע"ג דבכל מקום היא מתנה (ע"מ להחזיר) כדאיתא בקידושין (ו' ע"ב) ובסוכה (מ"א ע"ב), משום חומרא דחמץ לא מהני, וחומרא יתירא היא, והבו לה דלא להוסיף עליה לדמות לה מילתא אחריתא (ת"ה והגמ' פ"ו משבת).

עו"כ המג"א שם, ורדב"ז ח"א (סימן ק"מ) כתב הטעם דכל זמן שהתנאי תלוי, הוי כפקדון, ואם נתקיים התנאי אעפ"י שנמצא שלמפרע הוא חמץ של הגוי, מ"מ קודם קיום התנאי כבר עבר עליו הישראל, ולא יועיל קיום התנאי לבטל הלאו שכבר עבר ע"כ (כנה"ג הגב"י).

זל"א דמי למ"ש בסימן תמ"א ס"א, בעכו"ם שהלוה כסף לישראל על חמצו וכו', אבל בהא אמרינן הואיל ואילו לא קיים התנאי היה עובר עליו, השתא נמי עובר עליו, וכו'.

זחמחצית השקל שם כתב ע"ד המג"א הנז', שהוא מפרש דברי הרדב"ז שכתב דמתנה על מנת להחזיר לא מהני בחמץ, בשני אופנים, א', דכיון שכל ימי הפסח התנאי תלוי שמא הגוי לא יחזיר המתנה ותבטל, והישראל יעבור על בל יראה, וא"כ הוי ספק איסור בל יראה, וע"כ יש לאסור חמץ אחר הפסח, ואפילו שבסוף קיים הגוי את התנאי והחזיר המתנה, סו"ס בימי הפסח עבר הישראל של ספק בל יראה (ואעפ"י שהמחצית השקל לא כתב את זה להדיא, זה נלע"ד לבאר בכונתו, ושור"ר שכן כתב יד אפרים בגליון הש"ע, ליישב דעת הרדב"ז מהשגות המג"א. וע"ש).

עוד כתב המחצה"ש בדעת הרדב"ז, או יש לפרש הואיל וביד הגוי שלא לקיים את התנאי, הוי כאילו נעשה, ולא קיים הגוי את תנאו, והוי ודאי של ישראל. וע"ז כתב המג"א, דאע"ג שגם בסימן תמ"א ס"א, שהישראל שמשכן את חמצו ביד גוי שהלוהו כסף, ואמר לו מעכשיו יהא החמץ הזה שלך אם לא אפרע לך לזמן פלוני, והגיע הזמן ולא פרעו, החמץ מותר, דהוברר למפרע שנקנה לגוי מלפני פסח. והרי גם שם איכא למימר הואיל, דהואיל והיה בידו לפדותו, הו"ל כאילו פרעו תוך הזמן, והוי ליה חמץ של ישראל ונאסר. ותירץ המג"א דשאני התם שזה תלוי בממון כדי לפדותו, וכמ"ש הר"ן (בפסחים ט' ע"א ד"ה מתני').

עו"כ המג"א שם, ומ"ש דכל זמן שהתנאי תלוי הוי כפקדון, לא משמע כן גבי משכון בסי' תמ"א ס"א. עכ"ל. ובזה בא המג"א לדחות הטעם הראשון של הרדב"ז הנ"ל. ונלע"ד דה"ק, דשם בסי' תמ"א הנז', ג"כ הדבר תלוי בכל ימי הפסח, דשמא יפרע היהודי את חובו, ונמצא החמץ הוא שלו ועובר בבל יראה, ואפ"ה אמרו שם דמותר, ולא אמרינן דהוי כפקדון משום שהוא תלוי כל ימי הפסח, וא"כ גם במתנה ע"מ להחזיר, אעפ"י שבימי הפסח הדבר בספק דשמא לא יקיים הגוי תנאו ולא יחזיר המתנה, מ"מ אין דינו כפקדון, ואם בסוף יחזיר המתנה לאחר הפסח, הוברר שהיה של הגוי בימי הפסח, ואין איסור בל יראה.

זאזלי אפשר ליישב גם את זה, עפ"י מ"ש המג"א לעיל בשם הר"ן, דשאני התם דתלוי בממון, וע"כ לא חיישינן שיפרע לו ממון ויפדה את החמץ, אבל כאן יש לחוש שהגוי לא יקיים תנאו ולא יחזיר. ועוד יש לומר דשאני התם שהקיום של התנאי תלוי בידי הישראל, ואין לחוש שיפרע חובו לגוי, דהרי ע"י שיפרע יוברר שהחמץ היה שלו כל ימי פסח, ועבר על בל יראה, ולמה יעשה כן ויביא

עצמו לידי עוון חמור, אבל כאן שקיום התנאי תלוי ביד הגוי, יש לחוש שלא יחזיר המתנה. ואע"ג דעכ"פ יש ספק אולי יפרע, דעכ"פ הכל בחזקת שלא יפרע, ולא יביא עצמו לידי חטא, משא"כ בנ"ד שהדבר תלוי בדעת הגוי.

זכעין זה כתב יד אפרים הנז', דההיא דסימן תמ"א ס"א, כיון שהוא תלוי ביד הישראל, וכשהוא מחליט בדעתו שלא יפדנו כלל, לאו איסורא עביד. משא"כ כאן שהוא תלוי ביד העכו"ם, ושמה לא יקיים התנאי, ונמצא דעבר בפסח אספק איסור בל יראה. עכ"ל. והן הם הדברים שכתבתי בעוניי.

עז"כ יד אפרים שם וז"ל, וגם יש לחלק בהכא הוי כקיום התנאי בקום ועשה, ואיכא למיחש טפי שמא לא יתקיים (שלא יחזיר המתנה), אבל בסימן תמ"א, שקיום התנאי הוא בשב ואל תעשה (שאם אינו עושה כלום ולא פורע החוב, ממילא החמץ קנוי לגוי מלפני פסח, ולא עבר הישראל בבל יראה). וכהאי גוונא אשכחן בגט (אהע"ז סימן קמ"ג ס"ב), דבתנאי דקום ועשה לכתחילה לא תנשא. וכן לענין אם על המוכר לברר שנתקיים התנאי (ח"מ סימן רמ"א ס"י), או לענין קידושין (אה"ע סימן ל"ח סעיף ל"ט בהגנה) יש חילוק בין אם התנאי בקום ועשה או לא. עכ"ל.

זמעתה נבוא לדון במכירת חמץ, של אלה שלא מתעניינים בזה כלל, ואנו כותבים בשטר המכירה של החמץ, שאנו מוכרים לגוי את כל החמץ לסוגיו ותערובתו וכו', של כל אלה שעשו אותנו לשליחים או למורשים למכור החמץ שלהם, כפי השטרות וההרשאות שיש בידינו מהם. וכן מאלה שמסרו לנו בעל פה להיות שלוחם או מורשם, וכו'. גם השכרנו לגוי כל המקומות והבתים והחדרים והחנויות והמחסנים והחצרות וכו'. ואח"כ עוד כותבים שם: וכן אנחנו מקנים לקונה הנ"ל, כל מיני חמץ מאחינו בני ישראל אלה ששכחו למכור חמצם, הננו מוכרים לו מצד שזכין לאדם שלא בפניו, בכל אופן היותר מועיל, וגם משכירים לו המקום והכלים שהחמץ מונח שם, וכו'. ע"כ.

זכעת ראיתי בשו"ת הר צבי א"ח ח"ב (סימן ל"ט) שכתב, דהגאון מטשבין כקש"ת רבינו דב בעריש ווינדפלד ע"ה, דן באחד שמכר חמץ של חברו בלי ידיעתו, אם מועיל להפקיע האיסור. ואת"ל דמועיל דבודאי ניחא ליה משום דזכות הוא לו, מה הדין אם יש לבעל החמץ בביתו חמץ מלבד זה ולא מכרו, דחזינן דלא איכפת ליה באיסורא, אם בכה"ג נמי אמרינן דניחא ליה.

זחגאון מטשבין זללה"ה הזכיר דברי הפנים מאירות ח"ב (סימן נ"ב) דמהני מה שמכר של חברו בלי ידיעתו, דזכיה מטעם שליחות. וכתב עליו, די

לפקפק קצת בזה, דלענין מכירת חמץ לא יועיל אם מכר בלא ידיעתו של בעל החמץ, דנהי דזכות הוא לו, מ"מ הלא פשוט הוא דזה רק אם נתרצה כששמע, אבל אם מיחה לא. כמ"ש המ"מ פ"ד מהלכות זכיה, ורק כשיתרצה חלה המכירה למפרע. וא"כ לא גרע ממתנה ע"מ להחזיר, שכתב הרדב"ז (הו"ד במג"א סימן תמ"ח סק"ה) דל"מ מה שחל למפרע, דהואיל ואם לא נתקיים התנאי, (אם הגוי לא יחזיר החמץ אחר הפסח) היה עובר, (הישראל על בל יראה, דהמתנה בטלה ונמצא דהחמץ היה שלו גם בימי הפסח.) השתא נמי עובר. והגם שהמג"א השיגו, היינו משום שההואיל אינו תלוי ביד הישראל משא"כ הכא, (ר"ל דכאן ההואיל הוא ביד ישראל, דאם לא מסכים המכירה בטלה, וא"כ יודה גם המג"א בזה, דאמרינן הואיל, ואם בעל החמץ יתנגד למכירה מתברר שזה חמצו, השתא נמי עובר עליו).

זלכסוף העלה הגאון מטשבין ע"ה, די"ל דלא שייך הואיל, אלא היכא שמונח בביתו של ישראל, אבל היכא שמונח בביתו של הנכרי, אינו עובר מטעם הואיל. אחרי שכבר נודע מדברי הפני יהושע, שהעלה דהואיל לא חשיב יותר מדבר הגורם לממון וקבלת אחריות, א"כ ממילא הו"ל כמקבל אחריות על חמצו של גוי דשרי, וא"כ כיון דמשכירין גם הבית לנכרי שפיר שרי. עכ"ל שם.

זחגרצ"פ ז"ל שם כתב עליו, ולענ"ד יש לעיין בזה קצת, דאם נדון על החמץ דחשיב שלו משום הואיל, א"כ גם על המקום נימא דחשיב שלו, ולא הוי ברשות הגוי (שהנדון של הפנים מאירות הוא שהחמץ הוא בביתו של בעל החמץ, ולא בביתו של המוכר, וממילא הוא משכיר גם את המקום של חברו שלא בידיעתו לגוי). אך י"ל דדוקא בחמץ גלי קרא דגורם לממון חשיב שלו, אבל שאר דברים קי"ל כרבנן דר"ש, דגורם לממון לאו כממון דמי, וא"כ המקום לא חשיב שלו. אבל לעומת זאת י"ל דכיון דחמץ גלי קרא דגורם לממון כממון דמי, אולי כל הנוגע לאיסור בל יראה נימא ביה ג"כ דגורם לממון כממון. עכ"ל.

זחנח לעניות דעתי נראה דבעיקר הענין שהגאון מטשבין ז"ל מדמה דין המוכר חמץ של חברו בלא ידיעתו, לדין הנותן חמצו לגוי ע"מ שיחזירנו לו, יש מקום בראש לחלק בין הענינים. ותחילה אקדים, דמדברי הרדב"ז ז"ל נראה דס"ל שיש לאסור החמץ של ישראל שנתנו לגוי מתנה ע"מ להחזיר, מן הדין, ואילו מרן ז"ל הביא את הדין הזה משם תרומת הדשן בשו"ת (סימן ק"כ) וכמבואר בב"י להדיא.

זבדברי ת"ה מבואר להדיא שהוא רק חומרא, ואין לדמות לה דברים אחרים. וז"ל השאלה שם: מי שיש בידו עיני חמץ סמוך לפסח, וקשה עליו

לבערם, ורוצה לתתם לנכרי חוץ לבית במתנה גמורה, והישראל מסר אותו לנכרי ויודע בו שלא יגע בהם כלל, אלא ישמרם לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנם לו, שרי כה"ג או לאו. והשיב, יראה דשרי, רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי, או ימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט, וראה מפ"ב דגיטין וכו'. ואסיק התם דאפילו אשה ידעה לאקנויי בכה"ג, ולא אמרינן דלא מכוונה אלא לשאלה בעלמא, ושרינן גט אשה ע"י מתנה כה"ג התם, ולא חיישינן לחומרא של א"א, וכו', אבל לגבי חמץ דלא מהני ע"מ להחזיר משום חומרא דחמץ, כמ"ש בהגה' מיימון בהל' שבת, לא מהני נמי מתנה כה"ג. וכיון דהך חומרא גופא דמתנה ע"מ להחזיר, ע"כ חומרא יתירא היא לגבי חמץ, דמסקינן פ"ק דקידושין (ו' ע"ב) דבכל דבר מתנה ע"מ להחזיר שמהי מתנה, בר מקידושי אשה, משום דאשה לא מקנייה בחליפין, וא"כ די בחומרא זו לענין חמץ, ולא להוסיף עליה, לדמות מילתא אחריתא. עכ"ל.

נמצאנו למדים מדבריו דדין זה הוא חומרא יתירה, ואין לנו להוסיף עליה ללמוד דבר אחר. ומרן ז"ל בב"י הביא תרוץ דבריו אלו ופסק כמוהו. ואין לנו ללמוד מזה לענין מוכר חמצו של חברו בלי ידיעתו, דהא אפילו במתנה לגוי המכירו, ויודע בו שלא יגע בה ויחזירנה לו מיד אחר הפסח, דדמי לשאלה, אומר הרב תה"ד ע"ה דאין ללמוד זה ממתנה ע"מ להחזיר, אע"ג די דמיון רב ביניהם, מ"מ אמרינן דיינו במה שהחמירו ואין להוסיף עליה.

ואי לאו דמסתפינא הייתי נותן טעם לחומרא זו, שהחמירו במתנה ע"מ להחזיר, די ש לומר שכיון שבשעה שנותן לו, מתנה אתו לאמר אני נותן לך דבר זה, ע"מ שתחזירנה לי, ואם לא מחזירו, המתנה בטלה מעיקרא. ובעיני העולם נראה זה כפקדון שמפקיד חפצו בידו לזמן מסויים, ולא כמתנה, ואפילו יסבירו להם לא סברי להאי מילתא כלל, ומלבד החשש שיקילו גם בפקדון ובשאלה, הנה עוד יש בזה חשש כבד בעצם המתנה, דמאחר ולא נתפס אצלם הדבר שהיא מתנה באמת, ממילא אין בזה גמירות דעת, לא מצד הנותן ולא מצד המקבל, דכפי תפיסתם אין זה כי אם הפקדה בלבד, ולא גמרו בדעתם לקנות ולהקנות, וכשאינן גמירות דעת לקנין, אין כאן קנין כלל, משא"כ בזה שנותן מתנה גמורה לגוי המכירו ויודע בו שלא יגע בה, וגם יחזירנה לו אחר הפסח, מ"מ כיון שאינו משייר בקנינו ולא מתנה עמו דבר, רק נותן לו מתנה גמורה, והוא מצד עצמו שומרה ולא נוגע בה, בזה יכולים הם להבין שהיא מתנה גמורה, ואעפ"י שיש בזה מן ההערמה, כבר כתב מרן ז"ל בב"י (הבאתיו לעיל) דאעפ"י שיש בזה הערמה שרי, רק שיתן לו בלא שום תנאי. עיין שם שדחה בזה החשש של רבינו ירוחם.

ואם במתנה כזו דדמיא לשאלה, לא אסרו, ק"ו בזה שמכר לגוי בקנין גמור, וק"ל דזכין לאדם שלא בפניו, אשר מכוח זה מהני ממכרו עבור חברו אפילו שלא מדעתו, ואעפ"י שהרדב"ז ז"ל נתן בה טעמים אחרים, דאמר'י הואיל ובידו לבטל המתנה, ואז הישראל עובר על בל יראה, השתא נמי עובר, ולכאורה נראה מזה דהרדב"ז ז"ל אוסר מן הדין מטעם הואיל, וא"כ לדידיה נלמד מזה גם במוכר של חברו שלא מידיעתו כמ"ש הגאון מטשבין. מלבד דכאמור אין זה הפסק של הש"ע, יש להוסיף עוד דגם הרדב"ז ז"ל לא אמר כן אלא במתנה ע"מ להחזיר בלבד, ובא לפרש מה הטעם שהחמירו בזה, אעפ"י שבכל הקנינים התירו ולא חששו גם בהערמה, מאחר והקנה אותו כדין לגוי, וה"נ הרי זה קנין גמור, ולמה החמירו לומר דלא מהני, והחמץ נאסר, ולזה קאמר דכיון דאם לא יקיים תנאו הגוי ולא יחזיר המתנה, אז מתברר שהישראל עבר על בל יראה, השתא נמי עובר, מיהו רק במתנה ע"מ להחזיר אמר כן, דאין הגוי צריך לעשות שום דבר כדי שהמתנה תבטל, והישראל יעבור על בל יראה, אלא דיו לגוי שישב ולא יעשה מאומה, וממילא בטלה לה המתנה, וכן פירש המג"א את דבריו, שלא יקשה מסימן תמ"א ס"א, דשם צריך הישראל לפרוע החוב לגוי ואז הוא עובר, וכיון שזה תלוי בהוצאת ממון, לא אמרינן בה הואיל, ולא דמי לזה, והיד אפרים הוסיף וחילק דשם קיום התנאי הוא בשב ואל תעשה, דאם לא יעשה שום דבר (ולא יפרע החוב), מתקיים קנין החמץ לגוי ונחלט, אינו עובר על החמץ, אבל כאן כדי שלא יעבור הישראל, צריך הגוי לקיים תנאו בקום ועשה, שילך ויחזיר המתנה לישראל, אבל אם אינו עושה כלום, המתנה מתבטלת והישראל עובר, והביא ראיות מכמה מקומות שמחלקים בזה וכנ"ל.

וגם בזה שמכר חמצו של חברו, הגם שאם יבא בעל החמץ למחות ולומר אי אפשי במכירה זו, המכירה מתבטלת ונאסר החמץ, מ"מ אם לא יעשה דבר, המכירה מתקיימת בשב ואל תעשה, ואין אנו חוששים שיבא וימחה בקום ועשה ותבטל המכירה, ובכה"ג לא חיישינן לביטול המכירה, דזה פשוט שאם לא יאמר מאומה לא כן ולא לא, דהמכירה קיימת דזכות היא לו עד שיודע שהוא מתנגד.

וגם לחילוק שכתב המג"א בשם הר"ן ז"ל, דשאני ההיא דסימן תמ"א ס"א, דתלויה בהוצאת ממון, ג"כ יש לחלק דבמכר חמצו של חברו, אם רוצה בעל החמץ לבטל המכירה הרי בזה צריך לקבל על עצמו לחטוא ולעבור על בל יראה ולאסור את חמצו, וכל זה הוא במקום דאין לו שום הנאה ושום הפסד, וק"ל אין אדם חוטא ולא לו, ומה יש לו לזה בחטא זה, והוא כולו הפסד ממש, ומה לי הפסד ממון, ומה לי הפסד של חטא, ואעפ"י שהוא לא חיפש למכור חמצו, יש לתלות זה ברשלנותו ובחוסר החשיבות שמחשיב דבר מצוה, וברוב הטירדות וכו', אבל כשבא זה וזיכה אותו, מהיכי תיתי שנקום ונחוש אנחנו שיעשה מעשה למחות בחינם, ואין לו מזה רק הפסד, ואולי גם הפסד ממון, שאם ירצה למכור

חמץ זה, הרי כל יהודי שאיכפת לו מחמץ לא יקנה ממנו, אם ידע שלא מכר חמצו לגוי ונאסר בהנאה, ולא רחוק שיבא גם להפסד ממון, וכבר ראיתי בעיני בבעלי חנויות שלא מכרו, והלקוחות שלהם לא הסכימו להמשיך לקנות מהם עד שקיימו הדין, ושרפו כל החמץ שנשאר ברשותם מלפני הפסח ונאסר בהנאה.

וַיֵּשׁ עוד להוסיף, דבמתנה ע"מ להחזיר יש גם תוספת, שהגוי המקבל ניחא ליה טפי שלא להחזירה, ותהיה שלו, ובזה עובר היהודי הנותן מתנה על בל יראה, אבל כאן אדרבא ניחא ליה שלא לחטוא, ובפרט שאין לו שום ריוח, ולמה ימחה במוכר. ובפרט למה שפירש הרמב"ם ז"ל בהלכות גירושין (פ"ב מהלכות גירושין ה"כ) בכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דאיך לא בטל גט זה, שהרי הוא אנוס בין ביד גוים ובין ביד ישראל (שמכין אותו עד שאומר רוצה אני), שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו חייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות, ולהתרחק מן העברות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו, ואמר רוצה אני, כבר גירש לרצונו. עכ"ל הטהור.

וַיִּזְבֵּן יותר בביאור עפ"י דברי הרמב"ם ז"ל עצמו באיגרתו לחכמי תימן, שבה אמר להם לכפות ידיו ורגליו של אותו שוטה המתחזה שהמיט עליהם אסון רח"ל, ולהלקותו השכם והערב, עד שיצא ממנו השטן, ושב ורפא לו. ע"ש.

זק"ז בזה שמתעלם מן המצות ולא שם לבו שלא לבא לידי עברה, כמו אנשי דורנו, שחלקם הם בבחינת תינוקות שנשבו ולא ידעו ולא יבינו בין טוב לרע, ואפילו מה ששומעים שזה אסור וזה מותר, כבר לימדום שאין הדבר כך רק הן חומרות בעלמא, או מנהגים של אנשים עקשנים המתעקשים על דברים חסרי טעם וכו', אך אנו רואים שכולם מאמינים בה' ואוהבים תורה, ויזעקו אל ה' בצר להם, ומבקשים ברכות וסגולות וכו', ורק מפזרים האפר אילך ואילך, ומיד מתגלית השלהבת בוערת - היא אמונתם הזכה שאין כוח בעולם שיכול לבטלה, כי יסודתה מהררי קדש, הורינו והורי הורינו צור מחצבתינו, ולא יעלה בדעת שיבא וימחה על אותה מכירה שלא מרבה לו שום נזק כלל, ורק מצילתו מן החטא ומגינה עליו מן הפורענות, וכמו שהגוי עלול לא לקיים תנאו ולא להשיב המתנה שניתנה לו, ובזה נמצא שהיהודי עבר על בל יראה בחמץ שהוא שלו, מאותה סיבה כאן אין לחוש שימחה, אלא יסכים וישמח לפחות בשתיקה שהיא כהודאה, שמלבד שלא הפסיד כלום, עוד היתה לו רוחה גדולה להנצל מחטא

חמור כזה, אשר הרוב הגדול והניכר גם של אלה המכנים עצמם שאינם שומרים מצות, נזהרים בזה מאד.

ועלֹה דהסברא בהיפך ממ"ש הגאון מטשבין ע"ה, דשם שתלוי ביד גוי, ולא איכפת אם היהודי יעבור על חמץ, יש לחוש שיתרשל ולא יחזיר המתנה, ובזה היא מתבטלת ממילא, ועבר ישראל על בל יראה, ונאסר החמץ, אבל בזה שהדבר תלוי בידי בעל החמץ היהודי, איך נחוש שימחה, ויביא על עצמו חטאת ח"ו. ולא כמ"ש הוא ז"ל דשם ההואיל ביד גוי, וע"כ אין אומרים שע"י ההואיל נעשה כאילו הוא שלו, וע"כ השיג המג"א ע"ד רדב"ז ז"ל, משא"כ בזה שההואיל ביד ישראל, ואם יאמר שאינו מסכים למכירה תתבטל, וע"כ עובר גם עכשיו, דאדרבה הוא איפכא מסתברא.

וגם לטעם הא' של הרדב"ז ז"ל (כפי שפירשו במחצית השקל וכנ"ל). דכיון דבמשך ימי הפסח הוא תלוי בספק, שמא הגוי לא יחזיר ותתבטל המתנה, וכבר כתבתי שהיד אפרים הרחיב וביאר דה"ק הרדב"ז ז"ל, דכיון שבמשך ימי הפסח קאי בספק בל יראה, קנסינן ליה לאסור חמץ זה אחר הפסח בהנאה (כלומר שנכלל בקנס שקנסו חז"ל לאסור החמץ שעבר עליו הפסח). והוסיף היד אפרים וכתב, ולא דמי להא דסימן תמ"א ס"א, בגוי שהלוח לישאל על חמצו, דהתם תלוי בישראל, שאם מחליט שלא יפדנו כלל, אין איסור, דבזה החמץ הוא של הגוי, משא"כ זה (במתנה ע"מ להחזיר) שהוא תלוי ביד הגוי, ויש ספק שהגוי לא יחזיר והמתנה בטלה, ועבר בבל יראה, ע"ש.

וז"נ שהדבר תלוי ביד ישראל בעל החמץ, ואם הוא מחליט שלא למחות ולבטל המכירה, אין כאן איסור כלל, ולמה נחוש ונאמר שכבר עתה עובר עליו מכוח הואיל שאם ימחה תתבטל המכירה, אדרבה ודאי לא ימחה ואין בזה הואיל, ואין ספק ואין איסור כלל.

גם מה שכתבתי דמרון ז"ל לא פוסק בזה כהרדב"ז ז"ל, אלא כתרומת הדשן, דס"ל שהוא רק חומרא בעלמא ואין ללמוד דבר אחר ממתנה ע"מ להחזיר, אבל הרדב"ז ז"ל סובר שבמתנה על מנת להחזיר הוא אסור מן הדין, גם זה מבואר ביד אפרים שם, דבתחילת דבריו מבאר דעת המג"א, דלא אמרינן מהשתא דידיה הוא, ואם הגוי יחזירנו אח"כ מותר, אלא דלכתחילה פשיטא דאסור לעשות כן (לתת חמץ לגוי במתנה עמ"ל), דשמא לא יחזירנו הגוי, וכתב בזוה"ל, רק שהרדב"ז בא ליתן טעם לאסור החמץ לאחר הפסח מדינא, וע"ז כתב המג"א דליתא וכו'. עכ"ל. הרי מפורש בדבריו שהרדב"ז חולק על התה"ד, שהיא שיטת הש"ע דרק חומרא בעלמא היא, ואוסר בזה מדינא. וכבר כתבתי דאפילו הרדב"ז ז"ל יודה בנ"ד דאין בו בית מיחוש ושרי. דלא דמי כלל למתנה ע"מ להחזיר.

נמצא שגם לפי מ"ש לעיל בשם מחצית השקל, דתרי טעמי קאמר הרדב"ז ז"ל לאסור במתנה ע"מ להחזיר וכנ"ל. מ"מ בנידוננו יודה להתיר, דלפי הטעם הראשון שבכל ימי הפסח התנאי תלוי שמא הגוי לא יחזיר המתנה ותבטל, ונמצא דהישראל עבר על ספק איסור בל יראה בימי הפסח, ע"כ יש לקנוס ולאסור חמצו לאחר הפסח, הנה בנ"ד לא חשיב ספק איסור, דלמה נחוש שימחה ויבטל המכירה, ויגרום רעה גדולה לעצמו להביא עליו חטא חמור כל כך בלא שום הנאה או ריוח כלל, וגם שזה בקום ועשה ולא חיישי', אלא יש לומר דהמכירה מכירה גמורה ולא עבר אפי' מספק, והחמץ מותר אחר הפסח, ולכל היותר י"ל דלכתחלה יש לחוש שמא יקרה גם דבר זה מאיזה סיבה לא מובנת ולא צפויה, ויתברר שעבר בפסח על בל יראה, אך אין שייך בנדון זה לחוש לכתחילה, דהא מיירי באדם שאין אנו מכירים אותו, או שאין אפשרות להשיגו, ואין לנו דרך לזכותו ולנקותו מאיסור זה, אלא כשנמכור בלא ידיעתו, ואה"נ דאם מכירים, טוב ויפה לומר לו כן מראש, וכן יעצתי לאחד מרבני היישובים בצפון הארץ, שאמר לי שיושבי המקום לא מתענינים כל כך במכירת חמץ, ושולח להם פקסים לבתים, אך לא כולם משיבים לו ע"ז. ויעצתי לו שידבר עמם בטלפון על הענין, וידריכם שיאמרו לו שהם ממנים אותו להיות שלוחם למכור את חמצם וכו', ודי בזה, דשליחות א"צ קנין ולא עדים כידוע, ובכה"ג בודאי שאין עוד חשש כלל ועיקר.

אבל יש רבים שא"א להגיע אליהם, וכדי שלא יכשלו בעון בל יראה ובל ימצא, וגם שלא יאסר החמץ שלהם אחר הפסח, אנו כוללים אותם בכלל המכירה.

וגם לפי הטעם השני שכתב המחצית השקל שם, דהואיל וביד הגוי שלא לקיים התנאי, הוי כאילו נעשה כבר ולא קיים, וחשיב כודאי של ישראל, ע"ש. וגם בזה בנ"ד אין לחוש, דהדבר תלוי רק בבעל החמץ עצמו, ומסתמא שלא יבטל המכירה, ואין שייך בזה הואיל.

ועוד י"ל דלא אמרו דין הואיל, אלא במקום שיכול לבא הדבר מסיבה אחרת, וכמ"ש בפסחים (מ"ו ע"ב) דרבי אליעזר אית ליה הואיל, וע"כ אמר במשנה שם, שלא תקרא שם לחלה עד שתאפה, ורבי יהושע שם אמר לא זה הוא חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ובל ימצא, אלא מפרשתה ומנחתה עד הערב, ואם החמיצה החמיצה. ופירש"י ז"ל שם, לא זה הוא חמץ, דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם, וקרא כתיב שלך אי אתה רואה, וזה אינו שלו וגם לא של חברו, דאכתי לא מטי לידיה דכהן. עכ"ל רש"י.

עו"כ רש"י (ד"ה לא דכ"ע) דר' אליעזר סבר עובר עליה, משום הואיל ואי בעי מתשיל עלה והדרא לטיבלה ודידיה היא, דעל כל נדר והקדש ותרומה

הקדוש באמירת פה, יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו, הלכך ממונו הוא ועבר עליה, וכו'. ע"ש.

זחנזח בכל זה אין הכוונה שישאל כדי לעבור עליה, דאין זה הואיל, דמהיכי יסיק אדעתן לחוש שיעשה כדבר הרע הזה, אטו בשוטפני עסקינן, אלא שהוא שנעשה לפעמים מכל מיני סיבות, וכגון שהתערבה לו החלה בחולין, דנשאלין עליה להתיר את הכל, ואם יהיה כדבר הזה נמצא דהדרא לטיבלה ודידיה היא, ועבר עלה בבל יראה ובל ימצא, אבל כאן לענ"ד אין שייך הואיל כלל ועיקר, דלמה יבטל המכירה שאין לו בזה לא הפסד ולא ריוח כספי ולא שום הנאה או ענין, מלבד אם יחליט שהוא רוצה לחטא בחמץ זה וע"כ הוא מבטל מכירתו לגוי, ולזה לא חיישינן, שיבטל המכירה אך ורק כדי שיחטא בחטא גדול כזה, ואם היה ס"ד לחשוש לזה, א"כ נאמר ג"כ הואיל ויכול לקנות חמץ מהגוי ויעבור עליו בבל יראה השתא נמי עובר.

זחלם ראיתי כע"ז בתוספות שם ד"ה הואיל, שכתבו ועוד תירץ ר"י היכא דאתא הקדש ליד הגזבר, לא אמרינן הואיל אי בעי מנשיל עלה, והואיל אי בעי פריק נמי לא אמרינן, דא"כ היה קונה אותו, דאטו נחשב חמץ של נכרי כשלו הואיל ואי בעי קני ליה. ועוד תירץ כיון שנתחמף שום אדם לא יפדנו. עכ"ל. ומינה נלמד לנ"ד נמי.

זראיתי בכף החיים (סופר) (סימן תמח אות פג), שכתב מיהו הלבוש כתב כדברי התה"ד דהטעם דלא הוי מתנה (במתנה על מנת החזיר), משום חומרא דחמץ, וכתב עליו הא"ר (אות יא), משמע דאם עבר ועשה כין אין לאוסרו בהנאה. עכ"ל. וזה מחזק מ"ש בעוניי, דהתה"ד לא קאי בשיטת הרדב"ז ז"ל. ומרן פסק כתה"ד. ובדיעבד לא נאסר אותו חמץ בהנאה. וק"ו שאין ללמוד מזה, לדמות דברים אחרים למתנה על מנת להחזיר.

זאפילו לפי מ"ש הכה"ח שם בשם הפר"ח שכתב דלא כתה"ד, שכתב דלא הוי אלא חומרא בעלמא, אלא מעיקר הדין אסור, וכמ"ש הכנה"ג בשם הרדב"ז. ע"ש. וכ"כ המק"ח (אות יא), דאסור מדינא. והמטה הונתן כתב דגם להתה"ד אסור מדינא, ושכן נראה עיקר. וכתב החמ"מ (אות ה), שגם במכירה על מנת להחזיר אסור מדינא. עכ"ל כה"ח שם.

ז"ט הפר"ח מודה שלתה"ד הוא רק חומרא בעלמא, אלא שהוא ז"ל פוסק כהרדב"ז ז"ל דאסור מדינא, אבל מרן ז"ל לא הזכיר אלא דעת תה"ד בלבד.

זנפרט די"ל שגם הרדב"ז ז"ל יודה בנדון זה שמכר מכירה גמורה, רק משכר חמץ שאינו שלו אלא של חברו, ועשה כן מכח זכין לאדם שלא בפניו,

ואכן זכות גדולה היא לו, אלא שהגאון מטשעבין ז"ל כתב לדמות את זה למתנה על מנת להחזיר, ובעניותי כתבתי לחלק ביניהם.

עוד אוסיף לחזק מה שכתבתי לעיל, דרק במתנה על מנת להחזיר החמירו לומר דלא מהני, וגם זה לא מדינא אלא חומרא יתירה היא, וכתבתי דעיקר הטעם הוא משום דבעיני העולם אינו נראה קנין ממש, אלא רק הפקדה בעלמא, ויש לחוש שיקלו גם בפקדון, או שלא יגמרו בדעתם להקנות ולקנות, וכשאומר לו על מנת להזיר נתפס אצלם כמו מילי דעלמא, ובטוחים הם שזה פיקדון, וממילא אין כונת קנין, וק"ו שאין גמירות דעת של קנין, וע"כ באמת אינו קנין.

אבל זה שעשה קנין גמור וטוב, רק שהוא מכר של חברו בלי ידיעתו, מכח הדין דזכין לאדם שלא בפניו, ודאי דמהני לכאורה, דלא ליתסר אותו חמץ לאחר הפסח, מאחר שמן הדין גם חמץ של יהודי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה, דכבר עבר זמן איסורו, אלא חכמים אסרוהו בקנסא, ובכל דהו דיו כדי להצילו מאיסור זה.

ועיין במשנה ברורה (סימן תמח ס"ק יז), שדן באיזה קניינים קונה הגוי חמץ, שיש בזה דעות בפוסקים, י"א בכסף וי"א במשיכה וכו', ואחר שהאריך בזה כתב אבל בדיעבד גם אם לא מכר אלא בכסף בלבד, או שמכר באחד משארי קניינים שהזכרנו, ועבר עליו הפסח, מותר, דמאחר שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מקנסא דרבנן, ועוד כיון שחמץ לאחר זמן איסורו בלא"ה אינו ברשותו אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא בכשותו לעבור עילו, בקנין כל דהו סגי, דעכ"פ מגלה דעתו דלא ניחא ליה, ואפקיה מרשותו. עכ"ל. ועיין עוד שם (ס"ק יט), דמרוז ז"ל כתב בשו"ע שם, או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט. וכתב הרב משנ"ב ע"ה, ואין לחוש לביטול מקח, שהרי יודע בעצמו ששואה יותר ומתרצה להקנות לו כדי שלא ישאר ברשותו ויאסר בהנאה, וטפי עדיף ליה שמוכרו למכירו, דמסתמא יחזור ויתננו לו אחר הפסח. וכתב בזה"ל: וכתבו האחרונים דאע"ג דלכתחילה יש למכור בכסף ומשיכה, מ"מ אם החמץ מרובה וא"א למשוך החמץ כולו, וכן אם אין החמץ כאן שימשכנו הגוי, אלא הוא בעיר אחרת או בדרך, יש להקנותו לנכרי בשאר הקניינים, כגון על ידי רושם (סיטומתא), שנהגו בקצת מקומות שהלוקח רושם על דבר הקונה כדי שיהיה לו סימן ידוע וכי"ז קנוי לו, עו ע"י תקיעת כף וכו'. ע"ש שהאריך בזה הרבה.

מכל זה למדנו דהקלו בזה הרבה, משום שהאיסור הזה הוא קנס דרבנן, וגם שמן הדין אינו שלו בהגיע זמן איסורו.

הרה"ג רבי שניאור ז. רווח שליט"א
 רב איזורי במועצה איזורית גזר
 ויו"ר המכון למצוות התלויות בארץ

בדין תולעת "אניסאקיס" בתוך בשר הדגים שאסורה כדין שרץ המים

מוצש"ק פר' כי תשא תשס"ו

לאחר שפירסמתי את תשובתי הקודמת בענין התולעים שבתוך בשר הדגים [מתאריך מוצש"ק פר' תזריע תשס"ה] ולאחר שבמהלך השנה האחרונה פירסמתי את הידיעות על סוגי הדגים שבהם מצויה תולעת אניסאקיס בתוך הבשר [כפי הידוע היום תולעת זו נמצאת בכמה מיני דגים במעייל ובחלל הבטן, אולם לתוך בשר הדג, אנו יודעים כיום על דג הסול, קוד והסלומון שבים הפתוח (להבדיל מהגדלים בכלובים), ובעוד מספר בודד של דגים] וכתבתי שם שיש חובה לבדוק את הדגים הללו שאינם נגועים בתולעים, כיון שלענ"ד תולעת זו כיון שבאה מבחוץ ונמצאת בבטנו של הדג, הרי שהיא אסורה והיא שונה משאר תולעים שבבשר הדגים שאין ידיעה לגבי מחזור חייהם, והם בחזקת מותרים. [וכגון: הטפיל כעין גרגר אורז הנמצא בדג אלסקה פולוק. או האספורוזואים הנמצאים בתוך בשר הבקלה ועוד. ובפרט שתולעים אלו נמצאים רק בבשר הדג ולא מצאנו אותם בחלל הבטן או במעיים. ולהבדיל מאניסאקיס שנמצאת גם בבשר וגם במעיים]. והנה לאחר כל זה ראיתי בעש"ק את הפירסום של הרה"ר לישראל על עניני הכשרות, כשבסופו בתוך מסגרת בולטת הופיעה ידיעה אודות התולעים בדגי הסלומון שעמדת הרה"ר שאין בזה כל חשש כיון שזה תולעים שבבשר הדג, וכבר דנו בזה גדולי הפוסקים בדורות הקודמים וגדולי פוסקי זמנינו והסיקו להיתר. וכך עמדת הרבנות הראשית לדורותיה.

ולענ"ד שגגה גדולה יצאה מפי השליט כיון שאודות תולעים בבשר הדג אין צורך לדון לא ע"י גדולי הפוסקים מדור זה או מדור קודם כיון שהיא הלכה פסוקה בשולחן ערוך יו"ד סי' פד סעי' ט"ז. ומה יש לדון בזה? אלא שאה"נ יש לדון למה התכוין השו"ע וללמוד את המקורות כדי להבין את ההלכה הפסוקה. ובעניותי כתבתי תשובה ערוכה מאד המבוססת על

דברי גדולי פוסקי הדור שעבר ופוסקי דורינו שתולעת זו שבסלומון ועוד בשניים או שלשה סוגי דגים שונה היא מהתולעת שעליה דיבר השו"ע ולכן היא אסורה, ולא בזה התיר השולחן ערוך. וכן הורו להלכה כמה מגדולי פוסקי הדור ואצינם לקמן. אולם קודם לכן אציין מעט את מקורות הדין וההלכה.

דעת רבינו הרמב"ם וסייעתו לאסור גם תולעים שבבשר הדג:

כתב הרמב"ם להלכה [הל מאכ"א פ"ב ה"ז]: תולעת הנמצאת במעי הדגים ובמוח שבראש הבהמה והנמצאת בבשר אסורה. אבל דג מליח שהתליע הרי התולעת שבו מותרת, שהן כפירות שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ... עכ"ד. הנה מחד בתחילת דבריו כתב הרמב"ם לאסור אותם שבמעי הדגים, אך בהמשך בצד ההיתר כתב רק לגבי דג מליח שהתולעת שבו מותרת, ולא התיר אותם שבבשר הדג. ומבאר המגיד משנה שם על הרמב"ם שאכן ס"ל להרמב"ם שכל התולעים שנמצאים בדג כשהוא בחיים זה אסור, ודווקא לאחר מיתה מותר, ובזה הוא חלוק מבהמה שאפילו לאחר מיתה התולעים שבבהמה אסורים כיון שהבהמה איננה מותרת אלא לאחר שחיטה. ודין זה הוא הוציא מהסוגיא במס' חולין דף סז ע"ב, שכתבה שם הגמרא שהלכתא קוקאני אסירי מ"ט מינם ניים ועלי ליה באוסייה, ודכוורי שרי, ומקשה הגמרא מ"ש מדרניים שבבהמה, ומתרתת הגמרא שבהמה בשחיטה היא דמשתרייא, אבל דגים באסיפה בעלמא מישתרי והני כי קגבלן בהיתרא קא גבלן. עכ"ד הגמ' שם. ודעת רש"י שם שקוקיאני אלו תולעים שבכבד ובריא. ודעת ר"ת שם בתוד"ה קוקיאני, שהיינו תולעים שבדגים. וזהו שכתב הרב המגיד, שס"ל לרבינו הרמב"ם שכל תולעים שבדגים מחיים וזהו קוקיאני דאסירא. אלא שמכל מקום אם תקשה מדוע הדגיש הרמב"ם תולעים שבמעי הדג, על כך מיישב הלחם משנה שכתב כן כיון שהמציאות שהתולעים נמצאים במעי הדג ודיבר הרמב"ם בהווה. ובספר הליקוטים שבספר הרמב"ם מהדורת פרנקל הביאו שבספר הגהות על הרמב"ם לרבי דוד עראמה ז"ל כתב שמדויק לשון הרמב"ם נראה טעם אחר ולא כטעמו של הרב המגיד, והוא שלדעת רבינו הרמב"ם כל תולעים שבבשר הדג מחיים, אסורים. היינו משום שמחיים הרי הוא כמחובר, וכל תולעת ששרצה במחובר אסורה. ומדייק דבריו שם מסוף דברי הרמב"ם לענין דג מליח שהתולעת שבו מותרת, וכתב הרמב"ם שהטעם להתיר משום שהם כפירות שהתליעו לאחר שנעקרו מן הארץ. [ובספר ערוך השולחן יו"ד סי' פד סעיף צב כתב

בדעת הרמב"ם וז"ל: "ודע שהרמב"ם יש לו שיטה אחרת בתולעים... דאפילו הנמצאים בבשרו של דג מחיים תלינן שנכנסו מחוץ. ותולעים שבדגים אינם מותרים רק הנולדים לאחר מליחתן. עכ"ד].

וכדעת רבינו הרמב"ם כ"כ בספר התרומה [וכן למד בדעתו הרשב"א עמ"ס חולין שם. ובשלט"ג על הר"ן סופ"ג דחולין]. ובתו"ח (כלל מ"ז) כתב שכן דעת השערי דורא. אמנם הב"ח כתב (יר"ד סי' פ"ד סוד"ה כל תולעים) שרק בחתיכות דג דעתם להחמיר כיון שיש ספק שמא באו מבחוץ לחתיכה. אולם בין העור לבשר דעתם להתיר. עי"ש. (וכ"כ היש"ש [עמ"ס חולין פ"ג סי' ק"ד], שבחתיכת דג יש להחמיר ולאסור כיון שחיישינן שהתולעים שבאו מעלמא לבני המעיים נפלו לחתיכה בשעת קריעת הדג). אמנם בשו"ת בית אפרים יר"ד סי' כ"ה, פליג עלייהו וס"ל שלדעת שערי דורא התולעים שבדגים אסירי בכל עניין כשזה מחיים.

דעת הרשב"א וסייעתו להתיר תולעים שבבשר הדגים:

הרשב"א בחידושו עמ"ס חולין שם הביא את דעת ספר התרומה, שקוקאני הם התולעים הנמצאים מחיים בין בדגים ובין בבהמה והם אסורים, ולא שנא אם נמצאו בראש או במעיים או בגוף החתיכה. והרשב"א שם פליג עליה, להתיר כל תולעים שבבשר הדגים עי"ש. וכן דעת הר"ף, הרא"ש וכ"פ רבינו בעל הטור. וכן ציין לדעת הרמ"א בתו"ח דיני תולעים [כלל מז-מח] כתב הרמ"א את דברי הטור שהתולעים שבמעי הדג אסורים דמעלמא אתו, ובין עור לבשר או תוך הבשר מותר. וציין שכן פסקו הרא"ש והר"ף [ומש"כ שכ"כ הרמב"ם, זה ט"ס וצ"ל הרמב"ן, וכמו שכתה המנחת יעקב שם בסק"ג]. וסיים שם שכן הסכמת הפוסקים דלא כמשמעות השערים דאף בדגים אסור בכל ענין. [כוונתו לספר שערי דורא (סי' נב) הנז'].

דעת השולחן ערוך הלכה למעשה להתיר התולעים שבבשר הדג:

אלא שלהלכה למעשה רבינו הטור (יר"ד סו"ס פ"ד) ומרן בשולחן ערוך והרמ"א שם (יר"ד סי' פ"ד סעי' ט"ז) ובספרו תו"ח הנז' פסקו כדעת הרשב"א, הרא"ש, הרא"ה, הר"ן ועוד. להתיר תולעים שבבשר הדג אפילו מחיים, ולא חששו בזה לדעת הרמב"ם כיון שהוא נגד דעת רוב הפוסקים. [ראה עוד במנח"י על התו"ח ס"ק ג, מה שהביא בשם המגדל עוז ומה שכתב עליו שם].

בטעם ההיתר של תולעים בבשר הדג:

חננ' כאמור לעיל מקור דין תולעים שבבשר הדג הוא מהגמ' בחולין דף ס"ז ע"ב. וכבר ציינתי שנחלקו בזה רש"י ור"ת מה זה קוקיאני שלדעת רש"י הם התולעים שכבד ובריא של הבהמה, ודעת ר"ת שאלו התולעים שבדגים. ומ"מ גם לדעת התוס' שקוקיאני הם אותם שבדגים ואסור מ"מ היינו כפי שהגמרא מבארת שם שה"ט משום שכאשר הדג ישן עייל ליה באוסייה [כלומר נכנסים דרך החוטם. ויש הגורסים נכנס באוזנו. ושניהם אמת]. עכ"פ כיון שיש חשש שהם נכנסו מבחוץ אזי הם אסורים. ותולעים אלו אפשר למוצאם במעי הדג, כיון שמהאוזן או מהחוטם הם מגיעים לראש או למעיים או לחלל המעיים. ולכן זה אסור. אולם הנמצאים בבשר כיון שלא אפשר שבאו מבחוץ, זה מותר. [ומ"מ מרן הבית יוסף בסוס"ס פ"ד בסוד"ה כל תולעים כהן שגם לדעת רש"י אסורים תולעים שבמעי הדגים דהא איכא למימר בהו נמי דמעלמא אייתו ועיילו ליה באוסייה, עי"ש].

ודברים אלו כתבו כל גדולי המפרשים את ביאור הגמ' בחולין, וראה בחידושי הרא"ה שם שכתב את טעם ההיתר של תולעים שבבשר הדג וז"ל: "תולעים הנמצאים בבשר הדגים שהיו ודאי מברשו שלא היה אפשר שבאו מן החוץ, שרייף". הרי שהוא הדגים שטעם ההיתר הוא כיון שאותם שבבשר הדג מותרים כיון שלא אפשר שבאו מהחוץ. וכ"כ הר"ן על הסוגיא שם וז"ל: "...שלא היה אפשר שבאו מן החוץ אלא נוצרים מברשו, שרייף". הרי שגם הוא הדגיש שההיתר הוא דווקא היכא שלא היה אפשר שבאו מן החוץ. וכך ביאר המהר"ם שיף על הסוגיא בד"ה דכוורי שרייף וז"ל: "לר"ת דוקיאני אסירי איירי בדגים איירי הכא בנמצאו בין העור לבשר דאין לומר עיילי באוסייה". וכך ביאר מרן בבית יוסף [שם] שמדייק שדעת רבינו תם שדווקא קוקיאני אסורים שהם במעיים או כו"ב, כיון דאיכא למימר בהו דאתו מעלמא אבל הנמצאים בבשר הדג שרו דמיניה קגבלי.

חננ' אם כן מתברר מדעת כל הראשונים המתירים את התולעים שבבשר הדגים שהוא רק משום שלא יכול שהם יבואו מאוזנו או מחוטמו של הדג לבשר הדג, ולכן הם מותרים כיון שוודאי מיניהו קגבלי ומותרים.

וראז עוד בדברי הב"ח בסי' פ"ד שם, שהביא את ספר שערי דורא שכתב שלדעת רבינו תם תולעים הנמצאים בחתיכות דגים נמי אסורים.

ומבאר הב"ח שכל ההיתר שהתיר רבינו תם הוא דווקא בדג שלם בין עור לבשר דוודאי הוא דלא אתיין מעלמא. אבל אם נמצא כך מונח בחתיכת דג אע"ג דלא נמצאו במעיים יש לחוש שמא נכנסו באוזנו ואח"כ נכנסו בבשר הדג מבפנים ולכן נמצאו בחתיכה ואסורים מספק. ובהמשך הביא דעת ספר התרומה והשע"ד ואת דברי התו"ח עליהם, וסיים אבל לפעד"נ דלא אסר ספר התרומה אלא בנמצא בחתיכת דג דאיכא ספק דילמא מעלמא אתו באוזניו אבל בנמצאים בין עור לבשר מותרין... עכת"ד.

חרי שפתיו ז"ל ברור מללו, שהיכא שיש ספק שמא באו מבחוץ אסורין כדין כל ספק דאורייתא, ורק ביכא שוודאי לא באו מבחוץ וכגון בדג שלם ובין עור לבשר מותר.

וא"כ לפי דבריהם ז"ל במקום שיש אותם תולעים גם במעיים, ויש את כל הסימנים שהם באים מבחוץ, והם נמצאים גם בחתיכות הבשר אפילו לא יהיה אלא ספק הרי ספק דאורייתא לחומרא ויש לאוסרם כדין תולעים של שרץ המים שאסורים. וק"ו בנידו"ד שוודאי אנו יודעים שהם באי מבחוץ והם אף נמצאים במעיים ואנו רואים את סימני החדירה שלהם לתוך הבשר, מי יתיר בזה!?

וכן כתב להלכה בספר ערוך השולחן ביו"ד סי' פד סעי' פט וז"ל: "והתולעים הנמצאים בדגים אם נמצאו במעיים אסורים משום דמעלמא אתו. אבל אותן שנמצאו בין עור לבשר או בתוך הבשר ממש מותרין דמיניה קא גדלי". עכ"ד. הנה א"כ גם הערוה"ש ביאר שכל ההיתר הוא משום דמיניה קא גדלי.

וכך מדוייק גם מדברי הט"ז על השו"ע בסעי' ט"ז ס"ק כ"ב, הגדלים בבשר... אבל דגים אין צריך שחיטה, ע"כ התולעים שגדלים בהם ג"כ מותרים, אם לא שבאו מעלמא להם... עכת"ד. ומשמע שאם באו מעלמא להם אסורים אף שהם בתוך הבשר. וא"כ נראה ברור שלכו"ע היכא שבאו מעלמא אסורים אף אם הם בתוך הבשר, ולא מצינו אף אחד שחולק בזה.

י"א שרק בתולעת מסוימת התירו כשהיא בבשר הדג:

בספר כנסת הגדולה בהגב"י סי' פד אות קא, כתב מתחילה לבאר את הסוגיא, שאפשר שדווקא בדרני שהיא סוג תולעת מסוימת, והיה ברור לחז"ל שתולעת זו היא הנוצרת בתוך בשר הדג, ולא בשאר סוגי תולעים, עי"ש. ובאמת שהדברים כמפורשים ברבינו המאירי על הסוגיא

בחולין שם בד"ה ולענין, שכתב "ומורנא הוא תולעת הנמצא בתוך הבשר הן בבהמה הן בדגים, וודאי לא מחוץ באו אלא שם נתהוו והוא ענין מינהו גבלי" עכ"ל. וזה נראה בבירור שההלכה היא על סוג תולעת זו. ולכן בסוף דבריו שם תמה על הרמב"ם שלא התיר אלא תולעת שבדג מליח, שהרי יש את המורנא שהוא מותר. ע"ש. ובדרך זו ביאר גם הגאון בעל שו"ת שבט הלוי (ח"ד יו"ד סי' פג בד"ה והשתא) את הסוגיא בחולין, וגם הוא דייק את הדברים ברבינו המאירי. ע"ש.

שהמחלוקת בין הראשונים אינה מחלוקת במציאות:

הנה מה שכתבנו לעיל בשם הרב ערוה"ש שלדעת הרמב"ם כל התולעים באים מבחוץ ולכן אסרם. יש להבין כיצד יתכן מחלוקת במציאות? בשלמא אם נאמר שזה כדין שרץ הארץ וכפי שביאר הרד"ע והב"ד לעיל, שפיר דמי. אולם מחלוקת במציאות צ"ע. אלא שבשו"ת שבט הלוי הנז', כתב שצ"ל שמחלוקת הראשונים, אם סתם תולעת הנמצאת בבשר הדג האם דינה כמורנא או לא. ובזה מיישב דעת הרמב"ם, ע"ש. ועו"כ שם שלכו"ע משכחת לה גם ההיפך, כלומר משכחת גם שיש תולעים שאינם כמורנא, ומעלמא קאתו, רק שבסתם השו"ע היקל בתולעים שבבשר שדינם כמורנא. אולם אם מתברר על תולעים מסוימים שהם באים מבחוץ ודאי שהם אסורים. ואין זה סותר כלל לדברי חז"ל הקדושים. ע"ש, וביתר שאת והכרעה במש"כ בחלק ז' יו"ד סי' קכג, ששם כתב שזה כבר נתברר שמעלמא קאתו.

תולעת "אנסאקיס" היא בוודאי באה מבחוץ, ואף הנמצא בבשר הדג, אסור:

הנה כעת כשהוברר לנו דיו דין וטעם ההיתר של תולעים הנמצאים בתוך בשר הדג. נראה ברור לענ"ד שהתולעים מסוג "אניסקאקיס" הקיימים כיום בבשר הדג במינים הידועים אסורים באיסור דאורייתא של שרץ המים וכפי שאבאר.

הנה בבשר הדגים אנו מכירים כמה סוגי תולעים וכגון "אספורוזאים" הנמצאים בבשר דג הבקלה. טפיל כעין גרגר אורז הנמצא בדג "אלסקה פולוק". טפיל נוסף כעין זה הנמצא בבשר דג הטונה. ועוד תולעים כעין אלו. וכיון שלגבם אין מידע מדוייק על מחזור חייהם, ומעולם לא מצאתי תולעים וטפילים כעין אלו במעי הדג אלא בבשרו, הרי

שדנים אותם להיתר כסתם תולעים שבבשר הדג, שמותרים באכילה, וכמו שפסק מרן בשולחן ערוך.

אולם נידו"ד הוא על תולעת "אניסאקיס" [צבעה בהיר ונוטה לשקוף. אלא שלפעמים היא נראית שחורה או בצבעים אחרים עקב המזון שאכלה, או כשנמצאת בסביבה מלוכלכת. אולם אם לוקח את התולעת בין אצבעותיו ודוחק בה, כל הצבע יורד והיא חוזרת לצבעה המקורי]. שאנו מכירים אותה בוודאות גמורה גם כשהיא בלב הים, ואנו מוצאים אותה בדגים רבים במעי הדג כגון בבקלה, סלמון, סול, קוד, קינג קליפ ועוד עשרות דגי ים נוספים. כמו"כ אנו יודעים בבירור שמחזור חייהם הוא מחיות הים שחיים בקרבת הדגים [=מזונו של הדג הוא דגיגים וסרטנים קטנים הנבלעים על ידו בתוככי מעיהם של דגיגים אלו קיימים תולעים שצבען בהיר ונוטה לשקוף, (תולעים אלו שני צידיהן הוא חד כזנב וללא ראש), במעי הדג הסרטנים והדגיגים מתעכלים לחלוטין, ולא נותר מהם כי אם התולעים שממשיכים לחיות במעי הדג. לאחר מיתת הדג חלק מתולעים זעירות אלו נוברות ומגיעות לחלל הבטן של הדג, וחלקם מתיישבים על כבד הדג או על שאר איבריו הפנימיים ובסוג דגים מסוימים התולעת אף נכנסת לתוך בשר הדג. מקורם של תולעים אלו הוא מביצים מופרות היוצאות למים מתוך בטנו של כלב ים [שדג הקוד משמש לו כמאכל, והתולעים שבתוכו גדלים, מטילים ביצים שיוצאים החוצה עם הפרשות כלב ים]. הביצים הללו שגודלם הוא זעיר ביותר ואין עין רגילה מסוגלת לזהות אותם, נבלעים ע"י הדגיגים והם נבלעים ע"י דג הקוד, ומתפתחים שם. ופעמים שהביצים כבר מתפתחות בתוך המים ונבלעים ע"י הדגיגים הקטנים כשהם כבר תולעים]. ובבדיקות שנעשו וגידלו את הדגים הנגועים במקומות שאין בהם חיות ים, לא נמצאו תולעים אלו כלל. [מבדיקות שנעשו במשרד הבריאות בארה"ב (כפי המתואר בספרי המקצוע) נעשה ניסיון ע"י אותם רשויות לגדל את דגי הקוד במקום שאין שם גידול סרטנים, ולא נמצאו כלל תולעים בדגים אלו, ושוב החזירו את הדגים למקום שיש סרטנים וחזרו ומצאו בהם את התולעים. עוד הוסיף שבבדיקות שעשיתי לדג הקוד במפעל בבומבי שבהודו הגם שמצאתי בתוך קיבת הדג שרימפסים רבים מכל מקום לא מצאתי נימטודות לא בחלל הבטן ולא בבשר הדג. וזה מתאים מאד למחקר שעשו הפרופסורים בארה"ב. והטעם הוא כיון שבאיזור הדייג שאותם דגים נידו"גים לא מצויים חיות ים באיזור זה. ואף בדג הסלמון שביררתי באחרונה שיש בו נגיעות מרובה של תולעי אניסאקיס בבשרו, מ"מ אותם שגדלים בכלובים ולא בים הפתוח, נמצאו נקיים לחלוטין ולא היה בהם תולעים כלל], הרי המציאות מורה שאלו תולעים הגדלים בים החופשי, ונכנסים לדג דרך פיו ועקב לחצם בתוך המעיים הם יוצאים לחלל המעיים וחיים שם. [ואני ראיתי ולא זר את אותם תולעים בדגים הנז' כשהם חיים בחלל המעיים ואף צילמתי סרט כיצד הדגים חיים בחלל בטן הדג. ואף צילמתי את החורים

שהם יוצרים עם כניסתם לבשר הדג]. ודעת המומחים שכניסתם לבשר הדג היא רק לאחר מיתת הדג כשהדג כבר אינו יכול להתנגד והם עדיין נשארים חיים ואזי הם חודרים לבשר הדג ויוצאים ונכנסים, ורק לאחר הקפאת הדג הם מתים מחמת ההקפאה ואותם שבבטן מתים בבטן ואותם שנכנסו לבשר מתים בתוך הבשר. [ועיני ראו בארגנטינה תולעים חיים בחלל בטן הדג לאחר 5 ימים שהדג כבר נידוג והיה בקירור עם קרח במשך 5 ימים והתולעים היו ממשיכים לחיות בבטנו וצילמתי בסרט את כל הנתונים האמורים והיו עימי ת"ח ומומחים נוספים בכל הסיור]. וא"כ אנו מדברים על תולעים שהיו כל הזמן בחלל המעי של הדגים שלכד"ע אסורים מדין תורה כדין שרץ המים. ורק אח"כ נכנסו לבשר הדג וא"כ מאין יבוא ההיתר? ואף אם לא נקבל את דעת המומחים ונאמר שהתולעים נכנסו לבשר הדג בעודו חי, מה זה יעלה או יוריד, הרי זה ברור שהתולעים באו מבחוץ, ואם כן בטל כל ההיתר של "מיניהו קא קגבל".

וגם הרוצים לומר שהם נכנסו לדג כביצים והתפתחו בתוך הדג, עדיין בוודאות הרי אפשר לראות במים גם תולעים שכבר נראים לעין וגם את זה בולעים הדגים, ולא יהיה אלא ספק, וספק דאורייתא לחומרא. והרי כבר הבאנו דברי הב"ח לעיל שגם אם יש ספק שבאו מבחוץ אסורים מדאורייתא, ורק היכא שוודאי לא שייך שבאו מבחוץ יש להתיר. ובוודאי שאין זה המציאות בנידו"ד. ובפרט שהמציאות המתוארת לעיל, חלקה הגדול ראיתי בעיני בכמה מדינות שונות בעולם. וכדברים הללו ממש הסכימו כל המומחים העוסקים בתחומים אלו וחקרתי זאת בכמה מדינות שונות הן בסקנדינביה, באירופה, בארה"ב, דרום אמריקה ועוד. וכולם דיברו בשפה אחת. וכאמור גם אם כל דבריהם אינם נכונים, עדיין לאחר שרואים אותם תולעים ממש במעיין שאין מי שיחלוק וכד"ע ס" שהם אסורים משום שרץ המים. ואותם תולעים ממש גם בתוך בשר הדג, ויש חורי כניסה של התולעת לבשר. כיצד יתירו אותה תולעת ממש בבטן ויאסרו אותה תולעת במעיין, ובפרט כאשר כל ההיתר הוא שא"א שייכנסו לבשר מבחוץ וכמובא לעיל בשם הראשונים, וכאן רואים ברור שאפשר, והוא ממש כדברי הב"ח שהיכא שאפשר ייאסרו ולו משום ספק דאורייתא.

דעת פוסקי דורינו הלכה למעשה:

בספרי "מדריך לכשרות הדגים" שזכיתי להוציא לאור זה מקרוב הבאתי שם בהלכות שרץ המים בהערה 5 דיון גדול נוסף של הגאון רבי

ישראל דוב הלבפשטאם זצ"ל עם יבדלח"א הגאון רבי אליהו פאלק שליט"א מאנגליה בקובץ מיוחד "ואנכי תולעת" שדן בזה באריכות לאסור את התולעים שבפנים בשר הדג, כיון שלדעת המומחים הם בוודאי באים מבחוץ, והוא מתאר שם בהרחבה את הפגישות שהוא עשה עמם, וברור שזה אותם חרקים שנמצאים גם בחלל המעים. ואין לחשוש ולומר על דברי חז"ל שהם לא נכונים, כיון שנשתנו הטבעים, ועוד שאפשר שחז"ל כלל לא דיברו במקרה כזה, וכל דבריהם זה רק אם איננו יודעים בבירור שמעלמא אתו, אולם בנידו"ד שדעת המומחים שהם תולעים שבאו מבחוץ סומכים על דבריהם, ויש לאסור אותם תולעים מדין תורה. ובתו"ד דחה בשתי ידיים דבריו של הגר"א פאלק בספרו מדריך על תולעים בשפה האנגלית, שכתב להתיר את תולעת הנמצאת בתוך בשר דג הקוד כיון שהדגיגים הקטנים בולעים ביצים שגודלם מיקרוסקופי, והדג הגדול כשבולע את הדגיגים הקטנים שם יש התפתחות של הביצים לתולעת, כך שלמעשה השרץ שרץ בתוך הדג ולא בתוך המים ואינו נקרא שרץ המים כיון שהשלב שהיה במים והוא שלב הביצים אינו נראה לעין ואין לו דין שרץ. אמנם הגר"ד הלבפשטאם בקונטרסו דוחה את כל דבריו, וכותב: א. שדיבר עם שני פרופסורים שבקיאים בענין ואמרו לו שאכן הביצה והתולעת מיד כשיוצאת היא מיקרוסקופית, אולם לאחר מיכן היא מתחילה לגדול במים וניתן לראותה בעין, והם גדלים עוד לפני שהם נכנסים לתוך הסרטנים. ועוד, אף אם הם נכנסו לסרטנים בגודל זעיר, הרי הם מתפתחים בפנים, וכאשר הם נבלעים בדגים הוי כפירש מתמרה לתמרה, שהגמ' נשארת בצ"ע, והרי קי"ל שספק דאורייתא לחומרא. ועוד שאף אם נאמר שמינייהו קגבלי, מכל מקום יוצא אם כן שהם קיבלו את הדין של הדג, אז אם הם נוצרו בסרטן דינם כדג טמא. ועוד בכלל כתב לפקפק על כל היסוד הנז' שלא נראה בעין, כיון שכל מה שהתירו אם הם לא נראים לעין אזי א"א לאוסרם שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. אמנם אם הם בסוף גדלו, ולפני"כ שרצו במים, הרי יש לנו כאן שרץ ששרץ במים, ואמנם בתחילת גידולו הוא קטן, אך כיון שהמשיכו וגדלו, הרי הם אסורים כדין שרצים גמורים שהרי הם באו מבחוץ. ולכן לדעתו שרצים אלו אסורים מדין תורה. [ובסוף קונטרס זה, הביא קונטרס נוסף "עין לא ראתה" ועיקר דבריו שגם דבר שאינו נראה אלא במיקרוסקופ הוא אסור, ורק במקום שיש חרקים שלעולם לא יגדלו ותמיד ישארו זעירים יש להתיר, אולם דבר שבהמשך מתפתח יש לאסור]. וכן דחה שם את דברי

הרה"ג משה ויא שליט"א שכתב לו בתשובה את דברי גדולי הדור על שאלתו שכיון וחכמי המחקר שוללים לחלוטין את דברי חז"ל, על כן אין לסמוך עליהם. וכתב ע"ז שלא שאלו את השאלה בצורה נכונה אליהם. ובסוף הקונטרס הביא את תשובתו השניה של הרב פאלק שחיזק את דעתו להתיר, ושוב הרב המחבר דחה את דבריו, ובפרט שרואים בבירור שהתולעים נמצאים רק במקום שיש את הכלבי ים והדולפינים, וברור שמעלמא קאתו ולא מעצמם נוצרים. ולכן לדעתו שרצים אלו אסורים מדין תורה. והביא שם בסוף החוברת בהוספות שכ"כ הגר"ח"ד וויס בספרו ויען דוד בסי' קיד. ועוד הביא מכתבי תשובה שהסכימו לדבריו להלכה הגר"ש וואזנר שליט"א, והגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"נ געשטעטנער שליט"א. עכת"ד.

זבאמת שמרן בעל השבט הלוי שליט"א כבר פירסם את הדברים לאסור בספרו שו"ת "שבט הלוי" (ח"ד יו"ד סי' פג) וביתר שאת והכרעה במש"כ בחלק ז יו"ד סי' קכג, ששם כתב שזה כבר נתברר שמעלמא קאתו. והוסיף שם שאין זה סותר כלל לדברי חז"ל הקדושים. עי"ש.

זכן פירסם לאסור הגאון רבי נתן גשטענר שליט"א בספרו שו"ת להורות נתן חלק תשיעי יו"ד סימנים כג – כה. והאריך בזה מאד כי ה' הטובה עליו, עי"ש.

זכאמור כן דעתם של הגאונים הגר"ח"ד וויס בספרו ויען דוד בסי' קיד. והגר"מ שטרנבוך שליט"א בדברי תשובתו להגאון רבי ישראל דוב הלבפשטאם זצ"ל. ובימים אלו ממש נאמר לי ע"י שליחיו של מו"ר הגאון הגדול רבי חיים גריינמן שליט"א שלאחר שראה מה שכתבתי בנידון, ולאחר ששליחיו ראו בביתי ובמעבדה של המכון את התולעים בעיניהם, שדעתו לאסור תולעים אלו כדין שרץ המים האסורים מדין תורה.

זחנח לאחר שהתפרסמה תשובתי הראשונה, שלח אלי ידידי הרה"ג משה ויא שליט"א, מכתב ובו תמה מדוע לא ציינתי גם את הרבנים המתירים וכפי שהביאם בספרו "בדיקת המזון כהלכה" ח"א עמ' 110. ובכך הגם שציין שם לדעתם של מרנן הגרשז"א והגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל ויבדלח"א הגר"נ קרליץ והגר"ח גריינמן [ראה בדברינו לעיל שבנידו"ד הורה הגר"ח גריינמן שליט"א לאיסור. ש.ז.ר.]. מ"מ כתב שם שטעמם הוא משום שבמים גודלם היה מיקרוסקופי, עי"ש. וא"כ כפי שכתבתי לעיל היום רואים בבירור תולעים אלו כשהם נמצאים במים וגם בגודל הנראה לעין, וא"כ טעם ההיתר נתבטל. ועוד ציין שם לדעתו הגדולה של מו"ר

הגרי"ש אלישיב שליט"א, שלא קיבל טעם ההיתר שזה מיקרוסקופי, וכיון שכעת היא נראית לעין אף שבמים היא הייתה בלתי נראית לעין, נחשב כפירשה ואסורה. ומ"מ למעשה פסק להתיר [ולא ביאר מדוע]. אלא שבהמשך כתב שהגרי"ש אלישיב שליט"א אסר התולעים שבתוך בשר ה"וויט פיש" אסורים באכילה. כיון שבנסיונות שנערכו רואים בבירור שהתולעים באים מבחוץ ולכן פסק להחמיר. אלא שהדגיש שכוונתו רק למיקרים כגון אלו שיש עדות ברורה שהם באים מבחוץ. עכת"ד. ואם כן גם בנידו"ד שכאמור יש עדויות ברורות שתולעת אניסאקיס זו באה מבחוץ, ואין צריך לכך מומחים כיון שענינו רואים אותם בים, ובמעיי הדגים ובתוך המעיים יחד עם האוכל שהוא בוודאי בא מבחוץ. אם כן יש לצרף גם את דעתו הגדולה של מו"ר הגרי"ש אלישיב שליט"א לאוסרים.

סיכום:

לאחר שנתברר שתולעת "אניסאקיס" חיה בים הפתוח, ונכנסת אל הדג מבחוץ, ומשם נכנסת לבשר הדג, הרי שלא לסוג תולעת זו כיוונו הפוסקים המתירים תולעים שבבשר הדג [ולא מיבעיא לדעת הרמב"ם וסייעתו שאוסרים כל תולעים שבבשר הדג]. כיון שגם המתירים כולם ענו כאחד ואמרו שאם זה בא מעלמא זה אסור. ובנידו"ד שתולעים אלו חיים גם בים הפתוח וגם במעי הדג, וכולם רואים אותם, ואין זה ענין לויכוח של מומחים. וממ"נ אם כדעת המומחים ודאי שזה אסור. וגם אם לא, אחר שתולעת מסוימת זו נמצאת גם בים וגם במעי הדג ובחלל בטן הדג הרי זה יהיה ספק איסור דאורייתא, ואסור. וכמו שכתב רבינו הב"ח לאסור בנמצא בחתיכת בשר היכא שיש ספק שבא מבחוץ. ולא התירו אלא היכא שבוודאות אין התולעים יכולים לבוא מבחוץ. וכל זה בסוג תולעת זו, אך שאר סוגי תולעים וטפילים שמצויים בבשר הדג, ולא נמצאו במעיו הרי שבסתם ההלכה להתיר תולעים שבבשר הדג. וכן הורו להלכה איסור הגאונים הגרח"ד וויס והגאון רבי ישראל דוב הלברשטאם זצ"ל ויבדלח"א מרנן פוסקי דורינו הגאון בעל שו"ת שבט הלוי. הגאון רבי חיים גריינמן. הגאון רבי נתן גשטטעטנר והגאון רבי משה שטערנבוך שליט"א. ובנידו"ד נראה ברור שגם דעתו הגדולה של מו"ר הגרי"ש אלישיב שליט"א לאסור תולעת זו, וכפי שאסר בדג "וויט פיש" כיון שברור שהתולעים באו מבחוץ וה"ה בנידו"ד. וכן נראה עיקר הלכה למעשה וכמו שכתבנו לעיל. ויותר נראה לי שכל מי שהתיר בזה [כפי שציטטו משמם אין המציאות כפי הידועה לנו כיום הייתה ידועה גם להם]. כנלענ"ד.

בברכת התורה

שניאור ז. רווח

הרב דוד אביטן שליט"א/העורך

נתינת מתנות כהונה לשליחו של כהן

[המשך מגליון קודם]

ועדיין לא נתבררו דברי הנתיבות בזה, שהרי במתנות כהונה יש מצות נתינה, וגם אם לאו דידיה הוא, היינו לענין דין ממון שבהם, אבל לענין חובת נתינה הרי הוא הבעלים, ועליו מוטלת המצוה, ומצות נתינה הוא כהקנאה, שצריך הבעלים להקנותם לכהן, ואיך יכול לעשות זאת על ידי עצמו, הרי ליכא נתינה לכהן, הרי היו ברשותו ונשראו ברשותו.

זאף שכתב המרדכי (בב"מ סי' רמ"א. הביאו המחנ"א הנ"ל), שמתנות כהונה לא חשיבי דעת אחרת המקנה, דאין לבעלים בהם שום שעבוד, אלא טובת הנאה, וטובת הנאה אינה ממון. ע"ש. ומשמע לפי"ז דשפיר יכולים גם הבעלים לזכות לכהן, שהרי אין להם שם בעלות על המתנות, ואפשר דס"ל מצות נתינה אינה הקנאה, וא"כ י"ל דלגבי ההקנאה לכהן לא עדיפי הבעלים מאחר. עכ"פ לענ"ד צ"ע גדול בזה, שהרי מבואר במשנה במעשר שני (פ"ה מ"ט), גבי ר"ג וזקנים שהיו באים בספינה והקנה ר"ג מעשרותיו לר' יהושע [הלוי] ולעני, על ידי שהשכיר להם להם ד' אמות בחצירו, וקבל שכר על החצר. ורש"י בב"מ (י"א ע"ב), כתב להדיא דהקנאת החצר הוא כדי לקנות מעשר, שתהא חצרו [של הלוי והעני] קונה לו. וברמב"ם הל' מעש"ש פי"א הי"א: "מי שהיו פירותיו רחוקין ממנו והגיע יום הביעור, הרי זה קורא שם למתנות, ומזכה להן לבעליהן על גב קרקע, או למי שזוכה להן לבעליהן" וכו'. ובשלמא אם צריך הקנאה כדי לקיים מצות נתינה, שפיר בעינן כולי האי, אבל אם איתא לד' הנתיבות, דגם הבעלים יכולים לזכות עבור הלוי והעני, למה היה צריך ר"ג להשכיר להם קרקע כדי שיזכו, הרי יכל לומר שהקרקע שלו תזכה להם. דאי דין נתינה הוי כדין הקנאה, הרי כתב הטור (בחו"מ סי' ר) בשם הרא"ש, שחפץ המונח ברשות המוכר ואמר תזכה חצרי ללוקח במקח שקנה ממני, לא קנה לו, אלא צריך שיגביה או ישכיר המקום ויקנה לו בכסף בשטר או בחזקה. ע"כ. ולהכי השכיר להם ר"ג קרקע, כדי שיקנו המתנות. אבל אם דין הבעלים כאן כדין אדם דעלמא, שאינו המקנה, הרי אדם דעלמא יכול לומר שתקנה חצירו לפלוני, וכמ"ש הנתיבות עצמו בהקדמה לסי' ר', שחפץ של הפקר הנמצא בחצירו, יכול לומר שיזכה חצירו להקדש, מיגו דאי בעי זכי לנפשיה. וכתב שם שגם שוכר יכול לזכות לאחרים על ידי חצרו. ע"ש. וא"כ אי מתנות כהונה יכול הנותן עצמו לזכות עבור הכהן, אמאי השכיר

ר"ג חצרו לרבי יהושע, הרי יכל לזכות לו המתנות על ידי חצרו שלו גם ללא השכרת מקומם. א"ו כיון שיש כאן מצות נתינה צריך לעשותה בקנין, וגם להמרדכי שכתב שמתנות כהונה אינו דעת אחרת המקנה, עכ"פ לקיים מצות נתינה צריך שיהיה בדרך הקנאה. וצ"ע.

עוֹד כתב הנתיבות על דברי המחנ"א: אמנם מה שכתב שם דלא נפטר מהפדיון כשמזכה החמש סלעים ע"י אחר לכהן, כיון דהזיכוי לא מהני רק לענין שלא יהיה יכול לחזור בו, אבל עדיין לא נפטר מאחריות, וכל זמן שעדיין חייב באחריות לא יצא עדיין ידי חובת המצוה, יפה כתב, ואפילו לשלוחו של כהן לא מהני, כדמייתי התם ממכילתא "ונתן לכהן ולא לשלוחו של כהן". גם מה שתמה על הירושלמי דדמאי דשם משמע שאין אדם יכול לזכות לחבירו אלא כשהזוכה יכול לזכות בו לעצמו. ע"ש. ולא מצאתי זה בירושלמי דדמאי, רק בירושלמי דפיאה [פ"ד ה"ה], גבי מי שליקט ואמר הרי זה לפלוני עני. ע"ש. ובאמת הוא היפך מסוגית הש"ס שלנו, ובודאי יכולין לזכות לכהן מתנות כהונה ע"י ישראל. עכ"ל הנתיבות.

זחנז מאי דנראה דלאו רישא סיפא, דברישא כתב דמהמכילתא מבואר דגם לשלוחו של כהן לא מהני, וסיים להפך, דבודאי יכולין לזכות על ידי ישראל. נראה שכוונתו ברישא לומר דלא מהני שליח לקבלה, שיפטר הנתן מאחריות כל זמן שלא הגיע ליד הכהן. וסובר שזה כוונת הפסיקתא "ונתן לכהן ולא לשלוחו", דלא נפטר ולא מקיים מצות נתינה כשבא ליד שלוחו, עד שיגיע ליד הכהן. [ומיהו לפי דבריו בתחילה דמהני זיכוי, נראה דס"ל דעל ידי זיכוי שפיר מהני, ומפטר מאחריות, ורק כשהוא בתורת שליח, גם אם עשאו הכהן שליח קבלה, לא מהני. וכהסוברים דזכיה עדיפה משליחות].

זמ"ש דהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי, מהדירי הנתיבות ציינו לגיטין י"א ע"ב, ויותר הי"ל לציין לב"מ ט' ע"ב, דשם הוא עיקר הסוגיא. וכבר הרגיש וציין לזה להדיא המחנ"א גופיה בסוף דבריו, וכתב "וצ"ע בב"מ דף ט". כוונתו לענ"ד למאן דפליג אעולא, אבל לעולא דדווקא עני שליקט לחבירו זוכה לו משום מיגו, אבל עשיר לא, משום דחד מיגו אמרינן, תרי מיגו לא אמרינן. כיע"ש. הוא כשיטת הירושלמי. והרמב"ם פסק כעולא, שכתב בהלכות מתנות עניים (פ"ב ה"ט): "מי שלקח את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלוני העני, אם עני הוא זה שלקח, מתוך שזוכה בו לעצמו זכה בו לאותו פלוני, ואם עשיר הוא, לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון". א"כ אדרבא הן הדברים, דלא מצי לזכות לאחר אלא עני, מטעם מיגו דזכי לנפשיה. והכ"נ במתנות כהונה, דווקא

כהן יכול לזכות לאחרים, דאיכא מיגו, ומדוע כתב הנתבות דדברי המחנ"א הם הפך הש"ס שלנו. [ועי' גם בתבונה, על הירושלמי בפאה שם, שהשווה שיטת הבבלי והירושלמי לגמרי, גם לגבי בעל הבית עני עצמו שכתב הפנ"מ דפליגי. ע"ש]. וצ"ע. אלא דכאמור, צ"ב אמאי סתם הש"ס בגיטין במזכה על ידי אחר, ולהמחנ"א מיירי מיירי דווקא בכהן. והרמב"ם ועוד הראשונים הביאו דין זה ולא כתבו שמדובר בכהן.

זחנזח כאמור עיקר הא דבעינן מיגו כדי שיוכל לזכות לחבירו, דנימא מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, הוא בסוגיית פ"ק דב"מ, ומייתי התם מתני' דפאה הנ"ל דף ט' ע"א, אבל קודם לכן בדף ח' ע"א נמי נחלקו רבא ורמי בר חמא במגביה מציאה לחבירו אם קנה חבירו, ודעת רבא דלא קנה חבירו, ומשנתנו דקנה חבירו היינו משום מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. וכתב רש"י שם, דסובר רבא שלכן מגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, משום דחב לאחריהם הוא. ונראה פשוט שכוונת רש"י לומר שרבא היינו טעמא דהוצרך למיגו, דאילולי מיגו הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, רק מכיון שיש לו מיגו דאי בעי הוה זכי לנפשיה, לכן אינו חב לאחרים.

זלפי זה נראה פשוט, דהיכא שאינו חב לאחרים מודה רבא דהמגביה לחבירו קנה חבירו גם היכא דליכא טעמא דמיגו דזכי לנפשיה. [ולקמן נברר היכי משכחת לה, ואלו מתנות כהונה חשיבי חב לאחרים].¹ ודוק.

ד. וראיה לזה, דהנה אי נימא דבכל זכיה גם כשאינו חב לאחרים בעינן מיגו, אם כן לא יוכל אדם לעשות שליח לקדש אחותו של השליח, והרי מצינו להדיא בגמרא בקידושין (נא ע"ב): "המקדש את ביתו סתם אין הבוגרת בכלל וכו', הכא במאי עסקינן דשויתיה שליח". והיינו שהבת עשתה את אביה שליח לקבל קידושיה. הרי דמהני שליחות, גם במידי דלא שייך מיגו. ואף לגבי שליח הולכה כתב הר"ן בקידושין כ"א ע"ב, דשפיר מהני, וז"ל: יש שדקדקו מכאן שאדם יכול

¹ ומ"ש הרמב"ן בב"מ דף י" ע"ב, דהפקר לא חשיב חב לאחרים. ע"ש. אליבא דר' יוחנן דווקא הוא, אבל אליבא דרבא ואליבא דעולא דס"ל דמציאה מטעם מיגו הוא, ודאי ס"ל דמציאה חשיבא חב לאחרים. וזה ברור בסוגיא. [וסברת מחלוקתם בזה יבואר קצת במ"ש להלן דברי קצה"ח והחולקים עליו אי תרו"מ חשיבי חב לאחרים. ע"ש ודוק]. אף שבשיעורי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל סבר דדברי הרמב"ן הם אליבא דכו"ע, ולכן הוקשה לו אי במציאה אינו חב לאחרים, אמאי במלקט את הפאה לעני בעינן מיגו דזכי לנפשיה. וע"ש מה שכתב. ולעני"ד אינו כן, דלא כ"כ הרמב"ן אלא אליבא דר' יוחנן, דלדידיה באמת מלקט את הפאה לאו מטעם מיגו הוא, אלא משום דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ובהא פליגי תנאי במתני' דפאה. עכ"פ מדברי הגר"ש רוזובסקי הנ"ל מבואר דפשיטא ליה, דטעמא דבעינן מיגו דזכי לנפשיה וכו', הוא דווקא היכא שחב לאחרים. וכמ"ש. ושו"ר בבית הלוי ח"ג סי' מ"ד אות א', שכתב דדברי הרמב"ן הם רק אליבא דר' יוחנן, ור' נחמן ור' חסדא לא סברי הכי. ע"ש. **הכותב.**

להיות שליח להוליך קידושין לקרובתו של שליח, אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו, כו' אלא ודאי כשם שהוא רשאי להיות שליח לקבלת קידושין שלה כדאמרי' בגמרא הכא במאי עסקינן דשויתיה שליח וכו'. עכ"ל הר"ן. הרי להדיא, דמהני שליחות גם היכא דליכא מיגו.

זבאמת בנודע ביהודה מה"ק אה"ע סי' ס"ד כתב: "ולפ"ז לא יוכל שום אדם לקדש אשה ע"י שליח אלא מטעם מיגו דזכי השליח לנפשיה, ומעתה אם האשה היא ערוה עליו אינו יכול להיות שליח לקדשה לאחרים, וזה לא שמענו בדברי הפוסקים. ולכן נראה דזה לא מקרי חב לאחרים מה ששוב אחרים אינם יכולים לישא אותה, כיון שהיא בעלת בחירה ומתרצית לזה, מי יוכל לכופה להתקדש לאחר אף אם לא היתה מתקדשת לזה, ואינו דומה למגביה מציאה שהוא דבר שאינו בן דעת ולא בעל בחירה וכל המוצאו יכול לזכות בו, נמצא מי שקדם וזכה חב הוא לאחרים, שמונע שוב אותן אחרים מלזכות בדבר זה, וכן תופס לבע"ח, ודאי שאם לא היה זה קודם ותופס היו בעלי חובות אחרים יכולים לתפוס, אבל אשה היא ברצונה תליא, או ברצון אביה אם היא נערה או קטנה, ואם היא או אביה מתרצים לאחד אין כאן חוב לאחרים". עכ"ל.

זכבר בנוב"ת אה"ע סימן ע': הקשה לו בנו, דלהדיא מבואר בש"ס דיכולה לעשות אביה שליח. והשיב לו הנו"ב: אהובי בני לא מחשבותיך מחשבותי, אתה רצית להביא משליח לקבלה, ואני מאנתי בזה, דאפי' אם היה נחשב זה שהאשה מתקדשת לזה חב לאחרים שנאסרת עליהם באיסור אשת איש, עם כל זה לא היה שום קושיא משליח לקבלה, שהשליח לקבלה אינו נעשה שליח שיזכה בהאיש שיהיה בעלה של זו, שאין האיש נקנה להאשה, האיש קונה את אשה ואין אשה קונה את הבעל, אבל הוא שליח של האשה שיקבל הכסף בשבילה ויזכה בשבילה בכסף קידושין, וממילא היא נעשית אשת איש, וא"כ קושייתך היא איך יכול זה לזכות בכסף קידושין הלא על ידי זכיה זו חב לאחרים שממילא נעשית אשת איש, ובזה שפיר יש לתרץ מיגו דזכי לנפשיה זכי וכו'. שהרי אם היה מקבל כסף זה מיד הנותן בתורת מתנה היה יכול לזכות לנפשו בריצוי הנותן זכי נמי לדידה בריצוי הנותן, ומה בכך שהיא ערוה עליו, וכי בשביל כך לא היה יכול לקבל כסף זה במתנה, ועוד דשם עיקר שליחותו לזכות בכסף ובזה אינו חב לאחרים, אלא שממילא בא על ידי זה חוב לאחרים שהיא נעשית מקודשת, וכיון שאין עיקר שליחותו לחוב לאחרים אינו דומה לתופס לבע"ח, שתפיסה זו בעצם היא חוב לאחרים. אבל אני הקשיתי משליח להולכה שעבד שליחותו לזכות בהאשה בשביל המקדש שמשלחו, ובזה הוא חב לאחרים בזכיותו בהאשה, ששוב אין שום אחר יכול לזכות בה לקדשה, זה הוא דומה

לתופס לבע"ח. ועל זה אמרתי מיגו דזכי לנפשיה שהרי הוא יכול לקדשה לעצמו זכי נמי למשלחו, ועל זה הקשיתי א"כ אם היא ערוה עליו לא יהיה יכול להיות שליח לשום אדם לקדש אשה זו. ודבר זה לא מצינו בכל הש"ס ושפיר כתבתי שלא מצינו, אבל גם ההיפוך שיהיה מפורש בש"ס שיכול אדם להיות שליח לקדש את קרובתו אחותו או חמותו או אמו ובתו וכלתו ואחות אשתו לאיש אחר אינו עולה על זכרוננו, וכמדומה אני שאינו מפורש בשום מקום. עכ"ל הנ"ב.

זענתקתי דבריו בארוכה, משום נחיצות דבריו לנדו"ד. ומיהו כבר העירו האחרונים על דבריו, אשתמיטיתיה דברי הר"ן הנ"ל, שכתב להדיא דגם בשליח הולכה שפיר יכול אדם להעשות שליח לקדש קרובתו. והיינו משום דלא שייך הכא חב לאחרים, כמ"ש הנ"ב עצמו בתשובה במהדו"ק, דהיא מתקדשת לדעתה וברצונה.

זכיו"ב כתב הגרעק"א בתשו' מהדו"ב סו"ס ס"ה: "ומ"ש רומעכ"ת הגאון נ"י בפלפולו ליישב קושיית תוס' פ"ק דמציעא בההיא דכהן שאמר לכהן צא וקדש לי גרושה, בהקדים היסוד קדושין ע"י שליח הוי בכלל תפס לבע"ח, וצריכי לטעמא דמגו דזכי לנפשיה, במחכ"ת זה אינו, דדוקא מציאה וכדומה, דהפקר לכל ויוכל כל א' לזכות בלא דעת אחרת, משא"כ בקדושין דבעינן דעתה, וכיון שהיא מתרצית לקדש לזה אינו בכלל תופס לבע"ח. ופשוט. כן נראה לענ"ד". ועיקר חילוק זה כבר כתבו מהרשד"ם בחו"מ סי' ר"ט, בקיצור רב, כדרכו. [וכתב שלרש"י שסובר שכל דין חב לאחרים דלא מהני הוא רק כשעשאו שליח, רווחא טפי]. ע"ש.

זנשוב לדברי המחנ"א הנ"ל, שר"ל דשמואל בסוגיית גיטין דאוקמה למתני' במזכה לו תרומה ומעשר ראשון ומעשר עני על ידי אחר, מיירי בכהן דווקא, משום דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. ולהאמור נראה דזה אינו, דלא בעינן מיגו בזוכה אלא היכא שחב לאחרים, כמציאה וחוב, אבל סוגיא דגיטין, בתרומות ומעשרות, שתלוי הדבר ברצון הבעלים, שיכול לתת למי שרוצה, לא מקרי חב לאחרים אם זוכה לכהן זה או אחר, וכיון שאינו חב לאחרים לא צריך זכיה מכח מיגו, דומיא דקידושין, דלא בעינן מיגו בשליחות, משום דתלוי בדעת האשה ורצונה. ולא דמי למתני' דפאה הנ"ל דאוקמוה בעני משום מיגו, דפאה הוא הפקר, ואין בו מצות נתינה, אבל תרו"מ שהתורה נתנה רשות לבעלים לתת למי שרוצה, הרי נתבאר שלא שייך בזה חב לאחרים, כי זהו רצון הבעלים לזכותו לכהן זה. והוי דומיא דקידושין, ועדיף מינייהו, דבקידושין בידה הדבר, אבל אינו

מצוה, דאשה אינה מצווה על פו"ר, ובכל זאת לא חשיב חב לאחרים מה שמקדשה, כיון שבידה להתקדש למי שתרצה וברצונה תליא מילתא, כל שכן בנתינת מת"כ כתר"מ, שיש לבעלים בהם מצות נתינה, דודאי לא חשיב חב לאחרים מה שמזכים לכהן וללוי על ידי אחר, כיון שיכלו בעצמם לתת למי שירצו. וז"ב. [והגם שהמשנה בגיטין מדברת גם במעשר עני, ובמעשר עני לכאורה אינו בידו. עי' להלן מ"ש בזה בס"ד].

ז. ועוד ראייה ברורה לסברת מהרשד"ם ונו"ב ורעק"א הנ"ל, דכל מה שבידו לא חשיב חב לאחרים, דלהדיא כתב ברמב"ם (הלכות מלוה ולוה פ"כ ה"ב): "אין דין קדימה במטלטלין, אלא כל שקדם וגבה מהן זכה אע"פ שהוא אחרון, קידם אחד משאר אדם ותפס מן המטלטלין של זה כדי לזכות לאחד מבעלי חובות לא זכה, שכל התופס לבעל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים לא קנה, אבל אין עליו חוב לאחרים קנה לו, וכן אם אמר לו הלוה זכה בחפץ זה לפלוני זכה לו ואין אחד מבעלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין שכבר זכה בהן אחר". ופסק כן בשו"ע חו"מ (סי' ק"ה סע' ג). ומקורו עי' בנושאי כלים שם. הרי מבואר בדבריו, דהלוה אם הוא עצמו המזכה את חובו על ידי אחר מהני, ולא אמרי' דלא מהני זכיה על ידי אחר כיון שחב לאחרים, דכיון שהלוה עצמו הוא האומר זכה לפלוני, והמעות שלו, בשלו רשאי לעשות כרצונו, שמכיון שיכל הוא עצמו להוליך המעות ללוה זה ולא לאחר, יכול גם לזכותו על ידי אחר. ודווקא בדבר מציאה והפקר או בחוב - כשאנו ברצון הלוה, בזה לא מהני זכיה כשחב לאחרים.

זכתב הקצוה"ח (סי' ק"ה ס"ק ג) על דברי הרמב"ם הנ"ל וז"ל: "ונראה דהרמב"ם מסברא אומר כן, דהיכא דאינו זוכה אלא בשביל חובו אז אמרינן כיון דאיכא עוד בע"ח וחב לאחריני הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, אבל הלוה בעצמו דיכול ליתן את מטלטליו לכל מי שרוצה, דמטלטלין לאו בני שיעבוד נינהו, ולכן בדידיה קיימא שהוא יכול ליתן את שלו במתנה למי שרוצה ואפילו על ידי זכיה, ואין זה חב לאחרים, דרשאי לעשות בשלו מה שרוצה. וראיה לזה נראה מסוף פרק כל הגט (גיטין ל, א) המלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפריש עליהן מחלקן, ופריך הש"ס אע"ג דלא אתי לידיה, אמר רב במכירי כהונה ושמאל אמר במזכה להן על ידי אחר. וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות מעשר (ה"ו). והתם גם כן חב לאחריני, דהא טובת הנאה אינו ממון, ואם תפס כהן מכהני דעלמא לא מפקינן מיניה, אלא ע"כ כיון דהתורה נתנה רשות לבעלים בזה שיתנו לכל כהן שירצה, לכן בדידהו קיימא לזכות למי שירצה אפילו ע"י אחר, וא"כ הוא הדין בלוה דהתורה נתנה לו רשות ליתן את חפציו

לכל מי שרוצה, לכן מזכה נמי ע"י אחר ואפילו למי שאינו חייב לו כלל ומכל שכן לבעל חוב שלו ודו"ק". וע"ש עוד שכתב שכן דעת רש"י.

זלפי"ד מבואר דבכל מתנות כהונה שיש לבעלים בהם מצות נתינה, מהני זיכוי על ידי אחר, אע"פ שחב לאחרים. ולענ"ד יותר מסתבר כמו שכתבתי, דהכא לא חשיב כלל חב לאחרים, כיון שהוא שלו, וכמשנ"ת מדברי מהרשד"ם ונר"ב ורעק"א הנ"ל. וכבר בדברי חיים חו"מ (דיני גבית חוב סו"ס ג), העיר על הקצה"ח כנ"ל, דכל שבידו לא חשיב חב לאחרים, והביא שכ"כ להדיא הרשב"א בקידושין ס"ה ע"א. ע"ש.

זכנ ראיתי בהערות הרב המהדיר שם שציין להחמדת שלמה בכתובות פ"ד ע"ב, שהשיב על ראית הקצות מגיטין, דבמתנות כהנה כיון שיש מצות נתינה, ורשאי הבעלים לתת לכל כהן שירצה, לא חשיב כלל חב לאחרים. ולענ"ד לפי"ז י"ל דגם בחוב כיון שיש מצות פרעון, דפריעת בעל חוב מצוה, גם בחוב אינו חב לאחרים כלל, ולכן יכול הבעלים לתת למי שיחפוץ. ועכ"פ דברי החכמת שלמה הם כדברי מהרשד"ם ונר"ב ורעק"א הנ"ל, דקידושין לא חשיב חב לאחרים משום דבידה להתקדש למי שתרצה, הכא נמי מתנות כהונה לא חשיבי חב לאחרים.

זבכתב סופר (חו"מ סי' יד), הביאו הרב המהדיר שם, כתב לדחות ד' הקצה"ח, דהתם בגיטין מיירי כשמזכה לו על ידי כהן, ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. עכ"ד. והוא דברי המחנה אפרים הנ"ל, דאוקמה לדשמואל בגיטין בכהן ומשום מיגו. וכבר נתבאר דזה אינו, דלא מטעם מיגו הוא, ולא חשיב חב לאחרים.

ז . זיכוי על ידי אחר במתנות עניים??

בדברי חיים (דיני גבית חוב סי' ז), הביאו הרב המהדיר שם בקצרה, הקשה על הקצה"ח, דבההיא דגיטין הרי מיירי גם במזכה מתנות עניים לעני, והרי פסק הרמב"ם בהל' מתנו"ע (פ"א ה"ח), שמתנות עניים אין בהם טובת הנאה לבעלים, אלא העניים באים ונוטלים אותם בעל כרחן של בעלים. א"כ אינו בידו לזכות, ושפיר הוי חב לאחרים. וכתב דההיא דגיטין הוא תקנה, בשביל טובת הכהנים והעניים, [מה שהזכיר "לשון נעילת" דלת אינו מחוור], כדי שיקבלו מעות הלואה וכו'. והוא דחוק מאוד, שהרי הוא פלוגתא דרב ושמואל ועולא שם, ואם הוא תקנה אמאי פליגי רב ועולא אשמואל, ובגמ' אמרו דכשמואל לא אמרי משום דבמזכה לא קתני. ולתירוץ הנ"ל הי"ל לומר דתקנה זו לא שמענו.

זעיינן שם בהגהת בן המחבר שכתב שבאמת הכא, ובפרט בבמעשר עני, יכולים הבעלים עצמם לזכות לעני, ולא שייך לומר אצלם דהוי חב לאחרים, כיון שהם מקבלים המתנות בעצמם, והוא הנאה להם עצמם, עבור הוב שהקדימו, ועל כן יכולים לזכות לו גם עלי ידי אחר. ע"ש. ולענ"ד הגם שעיקר הסברא כבר כתבה הנתיבות סי רמ"ג הנ"ל בדברינו, קשה לומר כן, כמ"ש לעיל, דהש"ס והראשונים סתמו במזכה על ידי אחר. וכן ממעשה דר"ג וזקנים, שהקנה להם גם מתנות עניים אגב שכירות קרקע. וכאמור.

ובחרמנותיה דמר, מעשר עני ודאי יש בו מצות נתינה, שהרי בודוי מעשרות מתוודה ואומר "ביערתי הקדש וגם נתתיו וכו' לגר ליתום" וכו'. ובמשנה בסוף מעשר שני מבואר ש"לגר ליתום וכו' זהו מעשר עני". והרי בפירוש אמר הכתוב במעשר עני "וגם נתתיו". ובמתני' דמעשר שני (פ"ה מ"ט) הנ"ל, שקודם זמן הביעור מיהר ר"ג להקנות המעשר עני לעני, וא"א דאין בו מצות נתינה, מאי כולי האי, הרי לא עליו מוטל הדבר. ולשון הרמב"ם שם בהל' מעשר עני "כל מתנות עניים אלו אין בהם טובת הנאה" וכו'. "ומתנות אלו" שכתב הרמב"ם הוא ארבע מתנות עניים שמנה קודם לכן בהלכה ז', שהם הפרט והעוללות וכו'. שנאמר בהם "לעני ולגר תעזוב אותם". וכמ"ש הרמב"ם שם בהל' י'. יע"ש. אבל מעשר עני פשוט וברור שיש בו מצות נתינה. ולק"מ.

אם כהן יכול להיות שליח לפדיון הבן

ובעיקר הדברים, לכאורה יש לדון להפך, דאפשר דלא מהני שליחות וזכיה על ידי כהן במתנות כהונה, כיון דליתא בדידיה, וקיימ"ל דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח. וכבר ראיתי למהריט"א בהלכות בכורות בכורות (פ"א אות ז עמ' מ"ז), שכתב: "ועוד נ"מ מהב' סברות הנ"ל, לענין כהן שפדה פטר חמור של ישראל בשה שלו, דלמ"ד דהמצוה מוטלת על הבעלים והפודה פודה מדין שליחות, י"ל דאם הפודה כהן אינו פדוי, דכיון דהכהן פטור מפטר חמור, אינו נעשה שליח לפדות פטר חמור של ישראל, דבמלתא דליתיה לנפשיה אינו נעשה שליח, דהרי זה דומה למאי דאמר ר' בר"פ האיש מקדש [מא, ב] דאין העבד נעשה שליח קבלה לקבל גט אשה, כיון דליתיה בתורת גיטין וקדושין, דאף דעבד כשר לשליחות למלתא דשייך ביה, במלתא דליתיה אינו נעשה שליח, וה"ה הכא דכיון דהכהן ליתיה בתורת פדיון פטר חמור בשלו אינו נעשה שליח לפדות של ישראל. ולמ"ד דאין המצוה מוטלת על הבעלים ולא בעינן שליחות, פדיונו פדוי. אלא דאפשר דאפילו אי בעינן שליחות יכול הכהן לפדות, דהא איתיה בפדיון עצמו בכהן שנפל לו בירושה פטר חמור מאבי אמו ישראל שצריך שיפדה אותו בשה והשה שלו כדאמרינן לקמן, וכיון דשייך קצת בתורת פדיון נעשה שליח.

עכ"ל. ונוכל לומר כן גם לגבי תרומות ומעשרות, שהרי אם נפל לו ירושה פירות גמורים מאבי אמו ישראל, חייב להפריש, כדפסק הרמב"ם בהל' מעשר פ"ו הכ"א, והגם שאף בתרו"מ הדין הוא דמפריש והם שלו, מ"מ כיון ששייך קצת בדידה נעשה שליח.

זבאמרי בינה (הל' פדיון הבן סי' ה'), הביא מ"ש בתשו' פני אריה (סי' מד), שפדיון הבן אפשר לעשות על ידי שליח, אבל לא על ידי שליח כהן, כיון שהוא עצמו אינו בתורת פדיון וכו'. ודחה דבריו, דבפדיון הבן לא בעינן תורת שליחות ממש, רק למסור הכסף לייד כהן וכשמגיע לייד כהן נפדה בנו וכו'. ע"ש. ואינו מספיק, שהרי הביא מהריט"א הנ"ל מחלוקת בזה, דיש סוברים דאיכא מצות נתינה. יע"ש. ועוד, דלפי דבריו לא יועיל זכיה על ידי כהן. וצריכים אנו לד' מהריט"א הנ"ל. ודוק.

אסיפא מילתא, נראה דשפיר מהני שליחות בהפרשת תרו"מ ובמת"כ, בין על ידי כהן בין על ידי ישראל, ומ"ש בספרי שלא יפריש על ידי שליח, אפשר לפרשו כהפר"ח הנ"ל. או כמ"ש מהרד"פ בספרי דבי רב שם [ויותר באורך בחסדי דוד חולין פ"ט], שמצות נתינה יש לתת מייד כשבא הכהן ולא לעכבה, כמ"ש הפוסקים, וכוונת הספרי ש"ונתן לכהן – מיד", שלא יעכב הנתינה כשבא כהן, שייך רק לכהן עצמו, אבל אם עשה הכהן שליח לקבל תרו"מ, יכולין הבעלים לעכב ולומר רצונינו לתת לייד כהן, דמצוה בו יותר מבשלוחו. ע"ש. והוא פירוש נאה ומתקבל.

הרה"ג רבי אליהו ראש שליט"א
ראש כולל זרעים שע"י המכון
למצוות התלויות בארץ אלעד

הלכות חלה

סימן שכד סעיף ב

[המשך מגליון קודם]

ג. עירב כמה עיסות מה' המינים ועשאן עיסה אחת

זמח שכתבו הטושו"ע שהכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד. הנה בברייתא דמנחות (דף ע.) ופסחים (דף לה.) הכוסמין מין חיטים. והקשו התוס' במנחות (דף ע.): דהא במשנה (פ"ד מ"ב) מבואר שהשעורים מצטרפין עם הכל, ומשמע דכוסמין מין שעורין, ותירצו דהברייתא הכי קאמר כוסמין אף מין חיטין, שיבולת שועל ושיפון מין שעורין דוקא. וכן כתב המאירי בפסחים (דף לה.) בשם אחרוני הרבנים. אבל לעיל מיניה כתב המאירי דמה שאמרו השעורים מצטרפים עם כולם חוץ מן החטים, יש מפרשים בה חוץ מן החטים ומינו ר"ל כוסמין, ואין הכוסמין מצטרפין עם השעורים אלא עם החטים וכו', וזהו שאמרו (בברייתא דמנחות) כוסמין מין חטים שבולת שועל ושיפון מין שעורים, כלומר שמצטרפין עמו (פי' דהחטים מצטרפין עם הכוסמין, והשעורים מצטרפין עם השבולת שועל ושיפון ולא עם הכוסמין וכו"ל). ע"ש.

זחנח הרא"ש בהלכות חלה (סי' י) פירש במה שסיימה המשנה (פ"ד מ"ב) רבי יוחנן בן נורי אומר שאר מינים מצטרפים זה עם זה, פירוש שאר מינים שלא הוזכרו במשנה והן שיבולת שועל ושיפון, ולרבנן שיפון מין כוסמין ושיבולת שועל מין שעורין, ואין מצטרפין (השיפון עם השיבולת שועל), ע"ש. וכן פירש הר"ש. [והוא כמבואר במשנה פ"א דכלאים מ"א, דהשעורין ושיבולת שועל אינם כלאים זה בזה וכן כוסמין והשיפון. ע"ש] משמע דכוסמין מודו רבנן דמצטרפים עם שיפון ושיבולת שועל, ולא פליגי עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא בשיפון ושיבולת שועל דלא מצטרפי זה עם זה.

זכנ משמע ברא"ש שם (סי' א) שכתב דכשאין שיעור בכל אחד מצטרפין על ידי נשיכה, כדתנן בפרק בתרא חטין וכוסמין מצטרפין, ושעורין מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין, וכן כוסמין ושיפון ושבולת שועל מצטרפין, דכולהו בני בקתא דשעורים נינהו, וכי היכי דעל ידי נשיכה שעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין, כך אינך נמי מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים. וסיים הרא"ש, ומיהו

בירושלמי קאמר דלרבנן דפליגי על רבי יוחנן לא מצטרפי שיפון ושיבולת שועל, ע"ש. משמע דלא מיעט הרא"ש אליבא דרבנן אלא שיפון ושיבולת שועל לבד שלא יצטרפו זה עם זה. וכן ביאר הגר"א בביאורו לשו"ע (סי' שכד אות ט) ובשנות אליהו, ע"ש. וכן ביאר החלת לחם (סי' ג סקי"ד).

זחמזחרי קורקוס כתב דהטור גרס בירושלמי דשיפון מין חיטין ומצטרף עם "הכוסמין" (במקום חיטין) שיבולת שועל מין שעורין ואינו מצטרף עם החיטין ומשמע דעם כוסמין מיהא מצטרף, ע"ש.

אבל הרמב"ם בפיה"מ פירש הא דאמר רבי יוחנן בן נורי אומר שאר המינים מצטרפין זה עם זה, דהיינו השיבולת שועל והכוסמין ושיפון, וכן פירשו הרע"ב והמאירי. ומשמע מדבריהם דלת"ק הכוסמין אינו מצטרף עם השיבולת שועל והשיפון. אבל מ"מ להלכה אין נפק"מ בזה, שהרי כתבו שם הרמב"ם הרע"ב והמאירי דהלכה כרבי יוחנן בן נורי, ואם כן להלכה שלשתן מצטרפין זה בזה, כמו שפסק הרמב"ם מהל' ביכורים (פ"ז ה"ג).

ד. ומה שכתבו הטושו"ע דשיפון מצטרף עם השעורין, מתניתין היא כנ"ל דהשעורין מצטרפין עם הכל. ומ"ש שמצטרף גם עם הכוסמין, הוא לפי מה שנתבאר בטושו"ע שהכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד דכולהו בני בקתא דשעורין נינהו. ומ"ש ולא עם שיבולת שועל. כבר נתבאר דהיינו כרבנן דפליגי ארבי יוחנן בן נורי.

זחמזחרי קורקוס והגר"א העירו על דברי הטושו"ע מלשון התוספתא המובאת במנחות (דף ע.), שיבולת שועל ושיפון מין שעורין. משמע דמצטרפים יחד. והמהר"י קורקוס העיר עוד על דברי הטור מצד הסברא שהדבר קשה להולמו שיצטרף השיבולת שועל עם הכוסמין ולא עם השיפון, דודאי הכוסמין הם יותר קרובים לחיטים משיפון. [פי' ואם עם שיפון אינו מצטרף אע"פ שהוא יותר רחוק מהחיטים ויותר קרוב לשעורים, כ"ש שאין לו להצטרף עם הכוסמין שהם יותר קרובים לחיטים].

זמז שכתבו הטושו"ע: שהשיפון אינו מצטרף עם חטים, מתניתין היא שהחיטין אינן מצטרפין עם הכל. אבל הקשה הב"י בבדק הבית דהא בירושלמי אמרו אם אתה אומר שיפון מין כוסמין מצטרף עם החטים, ותירץ דמאחר שלא נאמרה אלא בלשון אם אתה אומר, משמע דלא פסיקא ליה, אי נמי שרבנו הטור מפרש אם אתה אומר וכו' תצטרף עם החטים בתמיה, כלומר אף אם תאמר שהוא מין כוסמין וכי יצטרף עם החטים. ע"ש. וכן פירשו בזה הפני משה

והמהר"י קורקוס (פ"ז ה"ג) דבתמיה קאמר כלומר אפילו שסובר שהוא מין כוסמין וכי מפני זה יצטרף עם החיטין. אבל הגר"א בביאורו לשו"ע (סי' שכ"ד אות י) כתב דאינו יכול להבין הירושלמי לפי' הר"ש והרא"ש, ומה שכתב בבדק הבית (דהוא בתמיה), כתב הגר"א דדבריו דחוקים. ע"ש.

זכתב עוד המהר"י קורקוס דאפשר שהיה לטור גירסא אחרת בירושלמי ובמקום מצטרף עם החיטים גרס מצטרף עם הכוסמין, ע"ש. ולענ"ד אם כבר נחתנו לשנויי הגי' בירושלמי, היה ניתן לומר דהטור והרא"ש גרסו שם שיפון מין כוסמין שיבולת שועל מין שעורין ואין מצטרפין, ותו לא, וכן משמע ברא"ש בהל' חלה (סי' י) שפירש במה שסיימה המשנה (פ"ד מ"ב) רבי יוחנן בן נורי אומר שאר מינים מצטרפים זה עם זה, פירוש שאר מינים שלא הוזכרו במשנה והן שיבולת שועל ושיפון, ולרבנן שיפון מין כוסמין ושיבולת שועל מין שעורין ואין מצטרפין (השיפון עם השיבולת שועל). ע"ש. [וע"ע בדבריו סי' א ועי' בספר ניר על הירושלמי]. אבל באמת עדיין לא יצאנו ידי חובת ביאור, שהרי הר"ש בחלה (פ"ד מ"ב) העתיק לשון הירושלמי כמו שהוא אצלנו, דשיפון מין כוסמין ומצטרף עם החיטים, ועם כל זה כתב בריש כלאים דמה שאמרה הברייטא שיבולת שועל ושיפון מין שעורין דדוקא הוא כלומר שמצטרפין עם השעורין ולא עם החיטים, ע"ש. ועי' כ"צ"ל כמו שפירשו הבדק הבית והמהר"י קורקוס דרב הונא בירושלמי בתמיה קאמר וכנ"ל. [אבל ראיתי להגר"א בהגהותיו למשנה (הודפס בסוף גמרא ברכות), שהגיה בדברי הר"ש במה שהביא הירושלמי מאי שיירתא רב הונא אמר כהא דתני כוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין ואינה מצטרפת (פי' הכוסמין) עם שיבולת שועל ושיפון. ע"ש. [והוא דברי גאונות קרובים לנביאות].

זגם הגר"א בשנות אליהו (פ"ד מ"ב) כתב להגיה בדברי הירושלמי רב הונא אמר אם אומר את השיפון מין כוסמין ושיבולת שועל מין שעורין, כוסמין מצטרף עם שיפון ושיבולת שועל אינו מצטרף עם שניהם, אם אתה אומר כל אחד מין בפני עצמו, שלשתן אין מצטרפין זה עם זה, רבי יוחנן בן נורי אומר שאר מינים מצרפין זה עם זה, כצ"ל ע"ש. וכן גרס הגר"א בביאורו לירושלמי.

זחסביר הגר"א דרב הונא תלה דבריו במחלוקת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, הובא בירושלמי פ"ק דחלה (דף ב.) דרבנן אמרו שם דהשיפון מין כוסמין, ולדבריהם השיפון והכוסמין מין אחד הם ומצטרפין זה עם זה וגם מצטרפין עם השעורין אבל שניהם אסורים בשיבולת שועל ולפ"ז הא דקאמר רבי יוחנן בן נורי אומר שאר מינים מצרפין זה עם זה היינו הכוסמין ושיבולת

שועל ושיפון. ואם אתה אומר כרבי ישמעאל בנו של ריב"ב דאמר בפ"ק דכל אחד מין בפני עצמו הוא אם כן הכוסמין אינו מצטרף אלא עם השעורין וחיטים ואינו מצטרף עם מינים אחרים ושאר מינים אינם מצטרפין אלא עם השעורין ולא מצטרפין עם החיטין וגם אינם מצטרפין זה עם זה, ורבי יוחנן בן נורי סבר דשאר מינים מצרפין זה עם זה. ולפי ברייתא דגמרא דידן בפסחים (דף לה.) ומנחות (דף ע.) דכוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין, אם כן הכוסמין מצטרפין עם החיטים וכן עם השעורין, כמבואר בירושלמי דעיסותיהם דומות זו לזו, אבל אינו מצטרף עם שאר המינים ושיבולת שועל ושיפון מצטרפין זה עם זה דשניהם מין שעורין אבל עם חיטין וכוסמין לא. ונמצא דיש ג' דעות אליבא דת"ק כמבואר.

זחר"ש סירילא"ו הובא במלאכת שלמה (פ"ד מ"ב) כתב לבאר המשנה שם לפי דברי הירושלמי, החיטים אינן מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין, השעורין מצטרפות עם הכל חוץ מן החיטים. פי' שהחיטים מצטרפות עם הכוסמין ושאר תולדותיו, לרבות השיפון, וחדא מינייהו נקט, ואינו מצטרף עם השעורין ותולדותיו, דהיינו השיבולת שועל [והיינו דקתני בירושלמי דהשיפון מין כוסמין ומצטרף עם החיטים, שיבולת שועל מין שעורין ואינו מצטרף עם החיטים, ואינו בתמיה], אבל השעורין מצטרפות עם הכל חוץ מן החיטים עצמם, אבל מצטרף הוא עם תולדות החיטים שהם השיפון והכוסמין, ואצ"ל שמצטרף עם השיבולת שועל. נמצא לפי דבריו שכולם מצטרפין יחד חוץ מן החיטים עם השעורים, וכן חיטים עם שיבולת שועל. ועל זה אתא ריב"נ לפלוגי, דכי היכי שהשעורין מצטרפין עם תולדות החיטים (דהיינו הכוסמין והשיפון), כך החיטים מצטרפין עם תולדות השעורין, דהיינו השיבולת שועל, ורק החיטים והשעורין שהם האבות לא מצטרפין יחד. ע"ש. וכן ביאר השדה יהושוע על הירושלמי.

[ההמשך יבא בגליון הבא בס"ד]

הרב יוסף צברי שלט"א
כולל זרעים שע"י המכון למצוות
התלויות בארץ – אלעד

בענין צירוף סובין ומורסן לחלה

[המשך מגליון קודם]

ושמא י"ל דרבינו מנוח רצה לפרש את ר"ל בפירושו למתני' דעיסת הכלבים אליבא דכל האופנים והמשניות דחלה, וכדי שלא יהא אפי' מצב שבו יסתרו המשניות להדדי, או שיחשבו שהם סותרות מבלי לדעת את החילוק ביניהם, לכן העמיד דמתני' דעיסת הכלבים תהא מיירי אפי' בדלא היה שיעור חלה והמורסן הוא שנתן לה את כמות הה' רבעים דעיסת חלה, ואה"נ "עירב בה" לאו דוקא אלא שהיה מעורב בה מכבר ואפ"ה כל הפסול בה הוא רק משום שאין הרועים אוכלים ממנה. ואכתי צ"ע.

זיתכן עוד דבכונה נקט וביאר הסוגיא באופן זה, דקמ"ל דאפילו באופן שאנו מתגברים על הבעיה של צירוף במורסן וזה באופן שהמורסן מעורב בה מכבר ולא שהוא מערבו כעת בידיים, קמ"ל ריש לקיש דיש במורסן עוד פסול נוסף והוא שאם הוא יהיה בעיסה בכמות שאין הרועים אוכלים ממנה נפסלה עיסה זו לחלה מטעם אחר משום שהיא אינה נאכלת, ומש"ה נדחק בלשון הירושלמי כדי לבארו דוקא בדרך זו של צירוף ב' המשניות והנידונים שלהם כהדדי כדי שע"י כך יודגש חידושו של ר"ל בפסול הנוסף של המורסן לחלה. ודו"ק.

ו. ניטל מורסנן, האם הוא הדין לסובן

זחשתא יש לדון במאי דקאמרה מתני': "ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין". דלכאורה יל"ד אמאי קאמרה "מורסנן", האם ה"ה אם ניטל שאורן וסובן מתוכן וחזר לתוכן דהרי אלו פטורין. או שדין זה נתחדש דוקא במורסנן ולא בשאורן וסובן.

זמלשון הרשב"א בפסקי חלה משמע דלאו דוקא הוא, שכן אמר שם: "ומיהו דוקא להצטרף הוא שאין מורסן וסובן מצטרפין לחמשת רבעים אחר שניטלו מהם, אבל יש בלא הן חמשה רבעים חיבין". הרי דמדנקט סובן עם מורסן, משמע דס"ל דמאי דנקטה מתני' מורסנן לאו דוקא, וה"ה שאר דברים השנויים במשנתנו שפוסלים בחזרתן לעיסה.

זחאמת שכן הוא לשון הר"ן בפסחים [הובא בדרך אמונה על הרמב"ם כאן

בפ"ו מביכורים], שכלל סובין יחד עם מורסן. וכ"ה לשון ספר התרומה: "פירשו הסובין והמורסן". הרי שכללו כל הנך קמאי לסובין עם המורסן. משמע דס"ל דמורסן לאו דוקא ננקט במתני' אלא לדוגמא בעלמא נקטיה.

זלפי"ז מובן מדוע פירש הגר"א בפירושו על המשניות שנות אליהו במתני' דמש"כ "ניטל מורסנן" ה"ה סובן, כיון דנסמך הוא בדבריו על כל הנך קמאי דסברי הכי.

אלא שלכאורה יש לדון ע"ז דהלא לפי מה שנתבאר באריכות באות א' שיש הפרש גדול במציאות בין הסובין למורסן, ולפי רוב המפרשים המורסן גס ועב יותר מהסובין, א"כ לכאורה היה מקום לשאול דאם המשנה באמת רצתה לכלול בדבריה גם סובין וגם מורסן, שאם ניטלו מתוכה וחזרין לתוכה דפוסלים, א"כ מדוע תפסה היא דוקא לשון ניטל "מורסנן" שהוא הגס יותר [כדמוכח להדיא במתני' דתרומות הנ"ל ושאר מקומות], הלא הלומד יכול למימר בפשטות דדוקא נקטה המשנה מורסן משום דגס הוא, ולכן הוא שניטל וניכרת גסותו בפ"ע אם חוזר הוא לעיסה אין מצטרף לתוכה, אך סובין הדק, יתכן דאף בפ"ע שם עיסה עליה דאף דפת "סובין" גרועה היא אפשר דנאכלת, ואם בכ"ז היתה רוצה המשנה לחדש לנו שאף הסובין הדק גם הוא אם ניטל אין הוא מצטרף לעיסה כשמחזירין אותו להיות חלק משיעור הה' רבעים, א"כ הוה לה למימר "ניטל סובן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין", דמיניה נדע בכ"ש וקל וחומר שאם סובין הדק אין מצטרף כ"ש וק"ו דמורסנן הגס לא יצטרף, ולא נצטרך ללמוד סובין ממורסן בדרך של "לא זו אף זו קתני". וא"כ טענה זו מכריחה לכאורה דפשט לשון המשנה והענין מוכח דמורסן מתני' דוקא הוא ודלא ככל הנך קמאי.

זיתבן דמשו"ה ס"ל להרמב"ם דמורסנן דמתני' דוקא הוא, שכן פסק בהל' ביכורים פ"ו הל"ח בזה"ל: "קמח שלא רקדו אלא לשו בסובין שלו, הואיל ויש בכל הקמח עומר חייב בחלה, אבל אם נטל המורסן מן הקמח וחזר והשלים שיעור העיסה במורסן שהחזירו לקמח אינו חייב בחלה". הרי שמתחיל בסובין וסיים במורסן, משמע להדיא דיליף דמתני' בדוקא נקטה מורסן, ומשמע דלישנא דמתני' קשייתיה והכריחתו לפרש כן ולחלוק על שאר הראשונים בזה.

זאף השו"ע בסי' שכ"ד סעיף ג' נמשך אחר לשון הרמב"ם בזה, אף שהטור שם בסי' שכ"ד כתב: "אבל אם ריקד הקמח והפריש סובנן ומורסנן מתוכן וחזר ועירבן עמו". לא נמשך אחריו השו"ע ופסק בכה"ג: "אבל אם ריקד והפריש מורסן מתוכם וחזר ועירבן עמו אינו מצטרף".

אלא דהש"ך נראה דהבין דהשו"ע לאו דוקא קאמר, שכ"כ שם בסק"א ז"ל: "אינו מצטרף – דעריסותיכם אמר רחמנא ואין זה דרך עיסה לערב בו מורסן וסובין לאחר שהפרישן מן הקמח". עכ"ל. הרי דמדנקט סובין יחד עם מורסן משמע דיליף כהטור ודעימיה דסובין שוה למורסן בדין זה. אך לפי משנת בדעת השו"ע גופיה פשיטא שאין ללמוד כן, דמשו"ה כתב רק "מורסן" ולא הוסיף סובן דחלה, ועוד משום דנמשך אחר לשון הרמב"ם וכהכרח לשון המשנה והענין דמורסן דנקטו בדוקא הוא. ודו"ק.

ז. צירוף מורסן לכזית מצה

פסק השו"ע א"ח סי' תנ"ד סעיף א': "אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן, אבל לש הוא את העיסה בסובין ובמורסן שבה ויוצא בה". עכ"ל. וכתב שם המג"א בסק"ב: "אבל לש הוא וכו' ואם נטל מורסן מתוכה וחזר לתוכה ולש עמה יש להסתפק אם מצטרף לכזית. עיין ביר"ד סי' שכ"ד ס"ג". עכ"ל.

זכתב על דבריו החק יעקב שם בסק"ב ז"ל: "ואם הפריש המורסן ממנה וחזר ועירבן עמהם כתב המ"א דמסתפק אי מצטרף לכזית וכו', נלע"ד אין כאן ספק כלל, כיון דלענין חלה אינו מצטרף, ה"ה לענין מצה, כמבואר בב"י דתליא זה בזה. וכן משמעות המ"מ. וכ"כ הרשב"א בפסקי חלה ש"א פ"א. וכן משמעות הפוסקים שכתבו בסובין ובמורסן שבה דוקא וכו'". עכ"ל.

זביאור ספקו של המג"א הוא עפ"י משנת דכל הפסול במשנה של צירוף המורסן לחלה לאחר שהוציא והו ממנה הוא לא לענין אי מקרי חלה ולחם בכך, אלא רק להשלמת צירוף שיעור הה' רבעים דחלה, וממילא נסתפק המג"א דכיון דחזינן דלענין צירוף חלה לא מהני מורסן שיצא, דילמא אף לענין צירוף שיעור מצה דבעינן ביר"ט הראשון מדאורייתא לאכול כזית מצה, וא"כ מנלן דהמורסן יכול להצטרף לשיעור הכזית מצה, וכמו שלענין חלה אין על המורסן שם "עיסה" בפ"ע דמשו"ה אין הוא יכול להצטרף דילמא אף במשנה ה"ה כן ורק כשהוא בתוכה הוא יצטרף.

זביאור הצד להתיר דהמג"א נראה, דאכתי יש לחלק בין מצה לחלה, דדוקא גבי חלה תנאי צירופה תלויים במ"ש התורה "עריסותיכם" ולכן דיינינן על כל מה שבא להצטרף לשיעור הה' רבעים אם עומד הוא בתנאי ה"עריסותיכם" דהיינו שיהיה עליו בפרט דין "עיסה" ושיוכלו לעשות ממנו לבד עיסה גמורה, ולכן מורסן נפסל בה, כיון דאף שעיסה בלוסה וגרועה זו עיסה עם מורסן, מ"מ כיון דמהמורסן עצמו אי אפשר לעשות עיסה א"כ שפיר אף שהוא בכמות קטנה

בה לא יוכל הוא להצטרף לשיעור ה' רבעים דחלה, משא"כ במצה דאין בה תנאים כ"כ של "עיסה", דדיינינן בפרט על כל מה שבא להצטרף לשיעור העיסה אי שייך ממנו לבד לעשות עיסה שלמה אלא רק דבעינן דיהא על כזית זה דין לחם, וא"כ כל שיש דין לחם לכזית מצה עם קצת מורסן מה לי היה המורסן מעורב בה מה לי הוציאוהו והחזירוהו כל שיש דין לחם על הכזית הסופי סגי בהכי.

זלפי ביאור זה יקשה על דברי החק יעקב שהשוה חלה למצה, דהלא מקום גדול יש לחלק ביניהם כמו שנתבאר. ומה שכתב שהרשב"א בפסקי חלה שער א' סי' א' כתב כן, לא ידעתי למה כוונתו, דהא שם הרשב"א לא ביאר כלל לדין החזרת המורסן במצה, ואם כוונתו למה שהשוה בין מצה לחלה בהעתקת לפותת הירושלמי וההשוואה ביניהם, י"ל דלא שוו בכל פרטי דיניהם וגדריהם, ואם כוונתו לסוגיא דעיסת הכלבים הנזכרת בעמ' ז', ט' וי', דקתני התם דאין יוצא בה ידי חובתו בפסח, התם פשיטא דאי במורסן מירי כדריש לקיש הלא לדין ראוי לאכילה נתכוין ולא לדין צירוף.

זנראז שכונתו לאותה שיטת י"א שהבאנו לעיל, דמפרשי בדריש לקיש דהא דאין הרועים אוכלים ממנה זהו מכיון שעירב בה מורסן לאחר שניטל בתוכה, ומשמע א"כ דאף ע"ז קאי המשך המשנה ד"ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח". ואם כונתו לשיטה זו, הרי היא קשה ודחוקה, כמשנ"ת. ונוסף רק להוכיח דאף הרשב"א גופיה בפסקי חלה חלק על שיטה זו שהביא, דמשו"ה כתב אח"כ [בעמ' י"ב] דהך מורסן שניטל דקתני שאין מצטרף: "ומיהו דוקא להצטרף הוא שאין מורסן וסובן מצטרפין לחמשת רבעים אחר שניטלו מהם, אבל יש בלא הן חמשה רבעים חיבין ובלבד שיהא ראוי לאכילה כל שכיוצא בהן אוכלין אפילו הרועים" וכו'. הרי דיליף הרשב"א דדין החזרת המורסן שייך רק לדין צירוף בלבד, דלכן שייך לצרפו לחלה אחר שיש בה שיעור ה' רבעים כל עוד שלא יפסלנו מאכילת אדם, ולפי שיטה זו הא כל שנטל המורסן מתוכה והחזירו פסלו מאכילת הרועים רק משום "לפי שאין דרך בני אדם ואפילו העני לעשות כן", והא לפי האמור כל מאי דאמרינן שאין דרך "לעשות כן" פשיטא דמירי רק שאין דרך ללוש עיסה באופן זה, אך ודאי הוא שלא מיירי לענין אכילה שאין דרך לאכול זאת כך דהא פשיטא דבדוחק ודאי נאכל, וא"כ שיטה זו תמוהה מאוד לפי הענין וודאי שאין להביא ממנה ראייה. ודו"ק.

[ההמשך יבוא בגליון הבא בס"ד]